panait istrati
sünger avcısı

roman
çeviren: yaşar nabi nayır

Varlık / Anlatı

panait istrati / sünger avcısı
varlık / anlatı

PANAIT ISTRATI

*

SÜNGER AVCISI

Varlık Yayınları, Sayı: 795
Yedinci Basım: 2004

Le Pêcheur d'Eponges
© Alexandrescu Atanese/Varlık Yayınları, 1997

ISBN 975-434-188-5

Kapak: Ekin Nayır
Ofset Hazırlık: Varlık Yayınları A.Ş.
Baskı: Kurtiş Matbaacılık, İstanbul

VARLIK YAYINLARI A.Ş.
Piyerloti Cad. Ayberk Apt. No.7-9 Çemberlitaş 34400, İstanbul
Tel: 212-516 20 04 - Faks: 212-516 20 05
E-posta: varlik@isbank.net.tr
Web sitesi: www.varlik.com.tr

PANAIT ISTRATI

SÜNGER AVCISI

Türkçesi: YAŞAR NABİ NAYIR

Varlık / Anlatı

İÇİNDEKİLER

Sünger Avcısı 9
Bakır 29
Dostlukla Bir Tütüncü Dükkânı Arasında 45
Ölümsüzlük 85
Sotir 99

AÇIKLAMA

Değer verdiğim bazı okurlar, son günlerde, "Mihail"den beri (1927) Adrian Zografi'nin arkasını neden "kestiğimi" sordular bana.

"Kesmiş" değilim, sadece "geri bıraktım"

"Mihail"in ardından Adrian Zografi'nin kendisi, hayatı ve ölümü gelecekti. Silik bir kahramanın hayatı ve ölümü, ama bunca silik varlıkları canlandıran, Adrian'ın da kimliğini oluşturan ülkü özlemi, tanıtılmaya değerdi.

Oysa, Adrian, –yani ben– günün birinde özleminin beklenmedik, akla gelmedik, insafsız bir zehirle giderildiğini gördü: Ülküsünü, kendisi gibi ülküyle beslenmiş insanların çirkinleştirdiğine tanık oldu.

O zamandan beri, bunu daha başka çirkinleştirmeler izledi, daha başka değerli duygulara mezarlar kazıldı. Bugün, otuz yıllık bir ayrılıktan sonra, köyüme dönmüş bulunuyorum, bırakın da büyük bir hayalin yıkıntılarını seyredeyim, kendimi toplayayım ve geç kalmadımsa, yeniden "yola koyulayım"

Hangi ufuklara doğru?

Bir şey diyemem. Adrian da bir şey söyleyemez.

Ama dünya hâlâ güzel ve insanların çoğu hâlâ özgürlükten yoksun.

Onları bir kere daha keşfetmeye ve sevmeye çalışacağız. O günü beklerken, şimdilik yıkıntıları eşeliyoruz.

PANAIT ISTRATI
Baldoniveşti - İbrail, Nisan 1930

SÜNGER AVCISI

1907'ye doğru, Atina dolaylarında, şimdi adını hatırlayamadığım, Akropol'e yakın bir sokak vardı. Bu sokak o zamanki adını hâlâ taşımakta olabileceği gibi, değiştirmiş de olabilir, hatta adıyla beraber hiçbir iz bırakmadan kendi de ortadan kalkmış bulunabilir, çünkü sokaklar ve adları insanlardan çok daha uzun ömürlü değildir, hem doğrusu bunun bir önemi de yok.

Hatırladığım ve ilgiye değer olan şey şu ki; bu sokakta, o zamanlar kendi halinde bir lokanta vardı, küçük taraçasının üstünden Akropol'ün tepesine oturtulmuş o şaşılacak mermer tapmak görülürdü. Harika bir eserin yakınlarındaki sıradan şeylerde hep rastlandığı gibi, bu meyhanenin adı *Partenon Lokantası*'ydı.

Taraçadaki bir masada güzel bir Yunan yemeğini yerken, genç yolcu Adrian, oldukça haklı olarak kendi kendine şunu soruyordu: "Sıradan bir lokanta eşsiz bir anıtın adından kendine nasıl bir şeref payı çıkarabilir? Oysa örneğin, *Nefis Biftek Lokantası* gibi bir levha taşısaydı, yolcu burada iyi şeyler bulacağını anlardı." Ve geveze huylu olduğundan, Adrian gözlerini masa komşularından birine dikti; o da güzel bir yemekle geçmiş zamanların bir harikası arasında ne gibi bir ilişki bulunabileceğini anlamamışa benziyordu. Ama bu komşunun çok bezgin bir hali vardı ve laf atmaya hiç de hevesli görünmüyordu.

Bu olay ağustos ayının sonlarına doğru geçiyordu. Karanlık basmaya başlamıştı ama, Atina'nın içinde yattığı çukur hâlâ bir fırın gibi boğucuydu, Adrian'ın masa komşusu "soğuk bira ile bir paket sigara" istedi. Garson, "sigara bulunmadığı" cevabını verdi.

Adrian, kutusunu yabancı adama uzatarak,

"Benimkilerden buyrun," dedi.

O da, sıkılgan, biraz şaşkın bir tavırla kabul etti; teşekkürde bulundu ve ister istemez Adrian'la konuşmak zorunda kaldı.

Daha ilk sözcüklerden, anladılar ki konuştukları Rumcanın halis Atina ağzı olmaktan uzak olduğunu ikisi de anladı.

Adrian, Doğululara has ataklıkla,

"Galiba Romanyalısınız?" dedi.

Karşısındaki gülümsedi, yüzünün çizgileri değişti ve çok daha dostça bir havaya büründü:

"Evet Romanyalıyım..."

"Neresinden?"

"Sulina'dan, uzun zaman Bükreş'te kaldım."

*

Şu geniş dünyada çekingen yolcuların merakı, genelde bu kısa konuşmanın sınırını aşmaz. Hatta çoğu kişi, bu kadarcık bir merak bile duymaz. Sayıları hiç de kabarık olmayan birtakım insanlar da merakı biraz daha ileri götürerek,

"Peki, buraya ne yapmaya geldiniz?" diye eklerler.

"Tanıma, öğrenme ve sevme arzusuna kapılarak geldim."

"Hımm!"

"Hımm! Ne garip şey, değil mi?"

Adrian'la yeni ahbabı, bir çeyrek saat süren yarenlikten sonra *Partenon Lokantası*'ndan çıktılar. Birincisi en uygunsuz soruları sormuş, ikincisi uysal cevaplarla yetinmişti. Bütün bu cevaplar arasından yalnızca bir tanesi Adrian'ın zihninde yer etmişti: "Dünyayı görmeye çıktım."

Gecenin boğucu sıcağında ikisi de ses çıkarmadan yürü-

yordu. Adrian, arkadaşını inceliyor ve bu cümleyi kafasında evirip çeviriyordu:

"Dünyayı görmeye çıkmış! Oysa benim gibi haytanın teki olacak! Vay canına! Haytalar böyle, dünyayı görmeye çıkarlarmış demek!"

"Dünyayı görme"ye çalışırken hiçbir şey görmeyenleri hatırladı. Bazıları yanlarında bir çevirmen, ellerinde bir rehberle bir heykeli süzer, bir piramide tırmanır, ya da çürümüş bir tabut karşısında nazikçe esnerdi. Bunlar ahmak çevirmenin ve allâme rehberin okuduğu mavalları "görürdü" Pek iyi tanıdığı bazı kişiler de, askerlikten kaçıp evlenmiş, şimdi de sefaletle pençeleşiyorlardı. Bunlar istemeden "dünyayı görüyorlardı" Geriye bir başka bölüm kalıyordu: "Dünyayı görmeye" çıkıp da, birer serseri olanlar.

Adrian, arkadaşını bu üç türden hiçbirine yakıştıramadı. Bunun üzerine, onu kolundan tutarak Zapion bahçesinde bir sıraya sürükledi, yabancı adama sokuldu ve kulağına fısıldadı:

"Söyleyin bakalım; neden dünyayı görmeye çıktınız ve ne görüyorsunuz?"

*

"Ben büyük arzular ve küçük imkânlarla doğdum. Keşke bir alık doğsaymışım. Kör doğmak, hiç kuşkusuz daha iyi olurdu," diye yanıtladı adam ve başladı anlatmaya:

Ardından sonsuz acılar sürükleyen bir anlık zevktir bizi dünyaya getiren. Hayatımın ve bizimle eğlenen olayların anlamını kavramaya çabalayarak, hayatı yaratanın bir beyinsizden başkası olamayacağı kanısına vardım. Yeryüzünü, yeraltını ve suları bir sürü aciz yaratıkla doldurmuş olmasını gene affedebilirim; gücü çok olanın patavatsızlıkları da çok olur: Ama bu

yaratıkları yaradılışlarına hiç uymayan bir yaşam sürmek zorunda bırakması, işte hoş görülmeyecek olan budur.

Onun da yaptığı başka bir şey değil. Balıkları yeryüzüne attı ve onlara, "ağaçlara tırmanıp yiyeceğinizi bulun!" dedi. Kuşlara emir verdi: "Siz denizlerin dibinde yaşayacaksınız."

Babam Sulina'da kayıkçıydı. Annem, sekiz çocuğunu büyütmek için canını çıkarıyordu. Bunların yedisi birer ahmaktı, aklı başında olarak içlerinde bir ben vardım. Evet, ben. Bunu kanıtlamak güç değil.

Kardeşlerim bugün, anne ve babalarının hep yapmış oldukları şeyi yapmaya devam ediyorlar. Aç kalma korkusuyla çalışıyor; ölüm korkusuyla yiyip içiyor, akıllarına öyle estiği için dövüşüyor ve ürüyorlar. Bu yedi ahmağın ikisi zengin oldu. Hayat tarzlarından başka değişen bir yanları olmadı, artık yaya yürümüyor ve kiliseye gitmeye devam ederek bütün dini ayinler sırasında uyukluyor, ancak kilise hademesi kulakları dibinde: *Kilise içiiin! Yağ içiiin!.. Mum içiiin!..* diye bağırdığı zaman uyanıyorlar. O zaman Tanrıyı hatırlayıp iki metelikle gönlünü ederek mahalleli arasında itibarlarını arttırıyorlar. Ama yaşlı, yoksul ana-babaları soğuktan ve açlıktan ölecekmiş, ne umurlarında! Böyle şeylerden söz ederken kardeşlerim ve mahalleli, "Ne yapalım, Allah böyle yazmış" diyorlar.

Ben başka türlü yaşamak istedim. On yaşındayken okuldan ayrıldım. Bir bakkala çırak girdim. Ekmek ve ançuez çalarak geceleri eve taşırdım, ançuezlerim para etmedi, zavallı ihtiyarlar öldü, ben de yalnız kaldım.

Şimdi, on üç yaşındayım. Çevremde bir sürü kardeş... Hepsi de ağabeylerimle aynı mayadan insanlar, ister zengin olsunlar, ister fakir. Hep aynı hesap: Bir adam para babası olmuş, ya da olmamış, yeryüzünde ne fark eder? Yalnızca yaya

ya da arabayla gittiğine, Tanrı için sadaka isteyen kilise hademesine cevap veriş tarzına göre haklarında mahallelinin hükümleri değişir, işte o kadar.

Bu Tanrı'nın eserinin kaç para ettiğini ilk defa o zaman anladım ve gönlüm bulandı. Bakkal dükkânımın da, onun ançuez fıçılarının da canı cehenneme, dedim. Limanda serserice yaşamaya koyuldum, o zamanlar limanların bir ruhu vardı, sürülerle serseri köpek ve çocukları beslerdi. Köpeklerle çocuklar, aynı gezginci mutfakların çevresinde dolanır, insanlardan aynı sofra artıklarını, aynı tekmeleri yer; ısınmak ve dostluğu ilerletmek için geceleri aynı barınaklarda yatardık.

Bazen, sırtımı güneşe vererek yazılarını hecelediğim bir gazete parçası, bir kopmuş kitap yaprağı ayakta uyutan mavallar anlatırdı bana. Örneğin, bir gün, rüzgârın sürüklediği bu yapraklardan birinde şunları okudum:

Ülkemizin yurttaşları yasa önünde eşittirler. Aynı haklara ve görevlere sahiptirler.

Henüz on beşime basmamıştım ve dudaklarım o zamandan gülmeyi unutmuştu, ama bu yalanı okuyunca makaraları koyverdim.

O zaman bir römorkör kaptanı, bana yaklaştı ve kendi kendime ne diye güldüğümü sordu. Ona kâğıdı uzattım.

"Bunda gülünecek ne var?"

"Gülünecek şey değil mi, kaptan amca? Babamla anamı hatırladım: Yasa önünde eşitmişler, aynı haklara sahipmişler... Ama bu haklar, onları görevlerini yaparken açlıktan ölmekten kurtarabilir miydi sanıyorsunuz? İşte bu nedenle, bence bu satırları yazan, beyinsizin biriymiş."

*

Ama yeryüzünde yalnızca beyinsizlere rastlanmaz. Ro-

morkörün kaptanı bir insandı. Beni içinde yaşadığım o liman çöplüğünden çıkardı, bana gemisinde insanca bir görev verdi ve insanlık gereği olan zaaf anlarımda bir dost ilgisi gösterdi.

İlk gün bana şöyle dedi:

"Çocuğum! Sana yalnız bir defalık bir hayat dersi vereceğim, bunu hiçbir zaman aklından çıkarma, iyi bil ki dünya, yalnızca üç bölüme ayrılır: Soğan kokan bir bıçakla ekmek kesilmeyeceğini kendiliğinden bilen insanlar vardır; sonra bunu düşünmeyen, ama başkalarına bakarak öğrenenler gelir; bir de bundan haberi olmayan, görerek öğrenmeyen ve leş gibi soğan kokan bıçakla ekmek kesip yiyen ya da yedirenler vardır. Yeryüzünde eşitlik olsaydı, birincilerin emretmesi, ikincilerin bu emirleri yerine getirmesi, sonuncuların da boyun eğmesi gerekirdi. Böylece dünya mükemmelliğe yaklaşmış olurdu, oysa hal böyle olmaktan çok uzak, çünkü hayatta mantıktan eser yok. Ne çıkar, sen selamete ermek için birinciler gibi ol, ya da ikinciler gibi davranmaya çalış. İşte sana vereceğim öğüt bundan ibaret."

Hepsi bu kadardı. Ve Sulina'dan Turnu-severin'e kadar bütün Tuna limanları arasında mekik dokuduğumuz altı yıl boyunca hayatım çalışıp insanca yaşamakla geçti, bir nehir römorköründe çalışanların bilmesi gereken makine, ocak, tekne, boyama gibi işlerin hepsini öğrendim. Ama yalnızca dümene bayılıyordum.

Büyük nehirler büyük ruhlar gibidir: Dipleri hiçbir zaman aynı halde kalmaz. İşte gerçek gemicilerin soylu zevki de budur, çünkü hayattan anlayan biri için emin bir yol kadar hüzünlü bir şey yoktur.

Dümen başına geçebilmek için hayli beklemem gerekti. Kaptan beni sevse de, iyiliği kahve kaşığıyla dağıtanlardandı. "Ölçüsüz iyilik," derdi, "bencillikten daha zararlıdır. Birine

ebediyen size güvenebileceği hissini vermek, ona iyilik etmek değildir!"

Bununla birlikte, beni teşvikten bir an bile geri durmuyordu ve dümene layık olduğuma kanaat getirdiği gün, bana emanet etti. Yani demek istiyorum ki, paltosunu alıp çıktı gitti.

"Dostum, şimdi *Sabır* (bu romorkörün adıydı) sana emanet! Hoşuna gittiği sürece kaptanlık et. Günün birinde, dünyayı dolaşmak isteğine kapılırsan, gidebilirsin. Sen bir kürek mahkûmu olmaya adaysın. Senin gayretin ve benim hayırseverliğim seni topluma yararlı bir adam yaptı. Bir diploman eksik. Bunu elde etmek için de sana karşı mızıkçılık etmeyecek bir mümeyyiz bulman gerek. Onu bulacağını umalım."

O mümeyyizi bulamadım. Hatta pek de aramadım. Kaptanımın beklenmedik ölümü ve askerlik hizmeti üst üste gelerek, bana insanın daima kaderine döndüğünü kanıtladı. Kader, bizim kendi yüreğimizden başka bir şey değildir. İnsan ne olacaksa o olur. Yüreğiniz ve olanaklarınız zayıfsa, size yüreğini ve olanaklarını sunacak güçlü adamı nereden bulacaksınız?

Römorkörün kaptanı ölümüne kadar bana kendi yüreğini ve olanaklarını sunma lütfunda bulundu. Böylece, tam altı yıl, kaderime karşı gidebildim. Bu, tatlı bir hayattı. Ama bir rüyadan başka bir şey değildi. Çünkü "soğan kokan bıçakla ekmek kesilmeyeceğini kendiliğinden bilmek" boştur. Kaptan, yeryüzünde adalet olması için "emredebilmek de gerekir" derdi; bu elimden gelmediği için, her zamanki gibi, emirlere boyun eğen kişi oldum.

Üç yıllık askerlik hizmetim sırasında boyun eğdim ve yakayı zararsız kurtardım. Sonra şeytan beni dürttü, *Partenon* gibi iddialı bir başka lokanta olan rastgele bir kadına kalbimi verdim. Öyle bir kadın ki, düşman daha baş döndürücü görünsün diye seni en yüksek doruklara çıkarır. Suç onda değildi, bende de. Tek suçum, düşmek oldu.

Mert bir adamın altı yılda meydana getirdiği ne varsa hepsi, özellikle de insan hayatının birinci dayanağı olan çalışma hevesi, birkaç ay içinde yıkılıp gitti. Size kimse güvenmezken, çalışmak neye yarar? Bu, bir telgraf direğinden aşağı olmak demektir. Telgraf direği, kendisine güvenen teli taşır ve bununla övünür. Ama siz!

Bir telgraf direği kadar bile olamadığınız için, siz de gidip artık çocuk olmadığınızdan, köpeklerin bile sizden korundukları Sulina çöplüğünde kaderinizle buluşun. Ya da gidip bir şeker fabrikasına odacı (gür bıyıklı ahmak odacı) yazılın ve orada her zamanki gibi ahmak ama zengin olan, her zamanki gibi sünepe, ama emirler veren kardeşinizin pis başını sipariş gişesine uzatarak sıkılgan bir tavırla şöyle mırıldandığını görün:

"Bayım... *biraz* şeker istiyorum."

"Babalık," der memur, "burada şekeri kiloyla değil, vagonla satarlar."

"Pekâlâ," diye karşılık verir 'babalık', "bana üç vagon gönderin. Ben Sulina'nın toptancı bakkalı falancayım."

"Başüstüne!"

Yakışıklı memur sigarasını atar ve soğan kokan sünepenin karşısında esas vaziyete geçer.

Siz de tası tarağı toplayıp başınızı alır gidersiniz.

*

Şüphesiz oraya yüreğinizi de birlikte götürürsünüz. Ben de, daha fazlasını bulacağımı umarak seçtiğim o biçare Pire limanına öyle gittim. Tabii ki bu işten de memnun kalmadım.

Yunanistan'ın "kaptanları" bol, ama buğdayı kıttır. Pire rıhtımlarında, gemisiz "kaptanlar" bir çiroz ya da marul kemirir ve bir kayığın kumandasıyla yetinirler, ama gene de mertlik sa-

tıp kimsenin kulak asmadığı düşsel serüvenler anlatmaktan geri durmazlar.

Ben onları dinledim. Ve gördüm ki insan ruhunu kaplayan bütün sefaletler içinde en zalim olanı, felakete gülünçlük karışmasıdır. Gülünçlük, yıldırımın parçaladığı ağacın köklerinde bitmeye devam eden zehirli bir mantardır. Pire limanında, aç ve kılıksız adam biçareliğini unutur, kendisine efsaneler yaratır ve hayalle yaşar.

İşte size bir amiral gibi böbürlenen gemi kaptanı Kir Dimitropulos'un her zaman öğle yemeklerini yediği derli toplu bir lokanta. Bütün işsizler oraya koşarlar. Yemek yemeye güçleri yetmediğinden, bir kadeh ısmarlarlar, ama o da gelmekte gecikir, çok kere de hiç gelmez. Çünkü dükkân sahibi bu önemsiz parayı bile verebileceklerinden şüphe eder. Bu, onların umurunda değildir. Alıngan değildirler. Kir Dimitropulos'a bir şeyler söylemeye can atarak çevresini sararlar, gemiciliğin güçlüklerini birer birer sayarlar, hiç olmamış yiğitlik serüvenleri icat edip bunları yağ çektikleri adama yakıştırırlar, adam kuzu kızartmasını silip süpürürken onlar da yutkunur.

Bazen zavallıcıklar yalnız kaldıklarını fark ederler. O zaman hemen işsiz güçsüz "kaptanlar"ın kahvesine koşarlar ve orada hep bir ağızdan konuşup pek güzel anlaşırlar, çünkü burada kuzu kızartması bile yoktur.

Bunlar içli insanlardır, arzuları geniş, olanakları dar kişiler.

*

Ama yeryüzünde içli olmayanlar da bulunur. Cırcır böceğinin yanı başında dala sarılmış zehirli yılan durur. İnsan denen yılanın küçük arzuları ve aşırı olanakları vardır."

Nisan ayında bir ikindi vakti, aç karnıma limanda dolaşırken, bir adam yaklaştı yanıma:

"Çalışmak ister misin?"

"Evet, isterim. Ne işi?"

"Sünger avcılığı. Suriye kıyılarında, İskenderun yakınlarında.

Düşünüyorum: 'Neden ille Suriye kıyılarında?' Bunu kendisine soruyorum.

"Çünkü Adalar Denizinde avcılar pek kalabalıktır. Orada boşuna vakit kaybetmiş oluruz," diye yanıtlıyor.

"Kaç para veriyorsunuz?"

Gözlerimin içine bakıyor, bir zehirli iğne gibi, aylığı söylüyor ve ekliyor:

"Üç aylık av mevsimi için tamamı peşin ödenir."

Ağzım açık kalıyor. İşsizlerin kum gibi kaynaştığı bir ülke için önerilen para pek fazla. Adamın yüzünü inceliyorum. Deniz rüzgârlarının çatlattığı muşambanın altında sakin, basbayağı bir adam. Ama zehirli yılanın başı da ötekilerden pek farklı değildir. Kobra, ancak kuyruğuna bastığınız zaman kızar ve doğrulur. İnsanlarsa, sizi ısırmak için bunu beklemezler. Güzel, büyük ve doğru olan şeye doğuştan küsmüşlerdir.

Beni tutan adamın cömertliğini, sünger avcılığının maden ocağında kömür çıkarmaktan daha güç oluşuna verdim. Bizim memlekette dedikleri gibi, ayıyı ininden uğratan açlığı hesaba katsanız bile, sirkeyle sinek tutulmaz. Pire'de açlık, haytayı meyhaneden dışarı uğratır ve güneşin altına serer.

Onlar gibi güneşle, düşsel serüvenlerle ve bir ahtapot kolu ile karnımı doyuramadığımdan, yabancının teklifini kabul ettim.

Bunu kabul etmeme açlık kadar güçlü bir düşman yardım etti. Bu, başka ülkeleri tanımak için duyduğum istek, dahi iyi şartlar altında yaşayabileceğini sandığı anda her içli serseriyi

mahmuzlayan o zaaftı. Bu, Pire'nin baldırıçıplaklarına, birçok kez birçok yerde bir gemiye kumanda ettikleri, silahlı maceralara karıştıkları duygusunu veren aynı kuruntunun eseridir.

Suriye... Büyülü söz... Bütün büyülü sözler pahalıya mal olur.

*

Her yerde para dağıtan ve bir yılan gibi susan bizim patronun yanında, üç aylık zindanım için gerekli şeyleri edinmeye çıktım. Beni öldürecek değiller ya, diyordum. O da biraz neşelendi, hele rıhtıma yakın bir yerde demirli olan gemiye götürmek üzere bizi kayığa doldurdukları sırada, keyfine diyecek yoktu.

Gemide, patronun neşesi kaçmadı, ama benimki uçup gitti. Korsanın kurmay heyetini oluşturan on kadar asık suratlı kaba herifi görünce, Suriye'nin düşümde süslediğimden daha az büyülü olacağını sezer gibi oldum. Çok geçmeden, gerçekle yüz yüze geliş dünyanın kaç bucak olduğunu anlamamı sağlayacaktı.

Gerçi bu on haydutla efendileri kendilerinden şüphe ettirecek bir şey yapmıyorlardı. Dürüst davranıyorlardı. Ama gene de, izbandut yapıları ve hayvansı suratlarıyla güvertede dolaştıklarını, az konuşup şifreyle anlaştıklarını ve sinsi bir tavırla gülümsediklerini gördükçe, vicdanlarının esnekliğinden kuşkum kalmadı.

Bu köhne teknede benim gibi beş baldırıçıplak daha vardı. İki Rum, iki genç Ermeni, ve bir Senegalli. Bir peksimet geveleyebildiklerine memnun olan Rumlar, kayığın kumandasını üstlenmişlerdi ve izlenecek yol hakkında çekişiyorlardı. İçine kesin olarak düşmüş olduğumuz tuzağı fark eden yoktu.

Ondan sonraki günler içinde, dört serseri daha bu beklenmedik nimetin tuzağına düştü ve gemiye getirildi. Bunlar iki İtalyanla iki yeni Rum'du. "Gemi"nin yönü hakkında açılan anlamsız tartışmaya engin bilgileriyle hemen karıştılar ve beklenmedik "kaptanların" sayısı bir hamlede dörde çıktı. İtalyanlar, karınları doyar doymaz *More* oyununa kendilerini kaptırdılar. Artık aynı kadere bağlı olan on tutsaktık ama, ben yalnız kaldım.

Ekip böylece tamamlanınca, ertesi gün akşama doğru, güvertede madeni bir ses işitildi:

"Haydi! Demir al!"

Bu, bir düş gecesinde çakan gerçek şimşeği oldu. Oyunlar, kahkahalar, yarenlikler bir hamlede kesiliverdi. On kişi olan bizlerin karşısında dövüşe hazır durumda on bir adam duruyordu. Bizim ellerimiz boştu. Onlarsa, bilgimiz olsun diye, tabancalarını bellerine görünecek şekilde asmışlardı.

Beni, kendi hesabıma, bir şey beklemiyordum. İlk önce ben ayağa kalktım. Ama geç anlayışlı olan öteki zavallılar hâlâ kendilerine gelememişlerdi. Büyünün birdenbire bozulduğunu görüp gemiyi karadan uzaklaştırma işini o kadar ağırdan aldılar ki, kıçlarına savrulan birer tekme, küçük topluluğumuzun niteliği hakkında gemide hâlâ kalmış olan yanlış anlamayı da açıkça kesip attı.

O zaman bilmem hangi arkadaşın sesi kulağıma fısıldayarak sordu:

"Senin de resmi sözleşmen yok mu?"

"Sözleşme mi? Çöplükten toplanmış adamlarla sözleşme yapılmaz."

Biz uzaklaşırken, limanı tehditlerle dolu bir gece kaplıyordu.

Bizim tekne sinsi bir yılan gibi hissettirmeden süzülürken,

uzakta, ufukta, batan günün son ışıkları yeryüzünün yaralanmış yüreğini bir kan dalgasıyla örtüyordu.

*

Günlerce ve gecelerce gökle deniz arasında yüzdük. Kırlangıçlar gibi süzülmemizi sağlayan uygun rüzgârlarla; çok gerilememek için zorlu bir çaba harcanmasını gerektiren ters rüzgârlarla; bizi bir şamandıraya çeviren durgunluk anlarıyla karşılaştık.

Allah bilir ya, doğrusu tatlı bir iç hazzıyla dolu anlarım olmadı değil. Bu anlarda, tam bir köle gibi yaşadığım halde, ruhumda hayata karşı bir minnet duygusunun kabardığını duyardım. Bu hal, işte o durgunluk sıralarında, zorba amirlerimizin çaresizlik içinde kıvrandıkları zamanlara rastlardı. Ama bu pek ender olurdu, çünkü köleliğini bilen adamın içinde minnet duygusunun uyanması için bir mucize gerekir. Bedenlerimizi tüketip ruhlarımızı çiğnemek için deniz, gök ve insanlar elbirliği ettiği sıralarda ise köleliğimizin bilincine fazlasıyla varıyorduk.

İşte gündelik hayatımız böyle geçiyordu. Bazen, yemekten bile iğrenecek kadar bitkin düşüyorduk. Zaten sıcak yemeğin yalnızca kokusu ulaşıyordu bize. Öylesini yalnız bizim zorbalar yiyordu. Biz peksimet ve konservelerle yetiniyor, arada bir taze balık çorbası içiyorduk. Pire'deki miskinlerin miskin olmakta ne kadar haklı olduklarını o zaman anladım. Çalışsınlar çalışmasınlar, paylarına çirozdan başka bir şey düşmeyeceğini biliyorlardı.

Kölelik arkadaşlarımdan biri, bir gün bu gerçeği doğrulayarak bana şu hikâyeyi anlattı.

"Bilirsin, dedi halatlardan harap olmuş ellerine bakarak, "iki köpek rastlaştı mı, birbirinin önce burunlarını, sonra da ar-

ka taraflarını koklarlar. Bu, hangi sınıftan olduklarını anlamak için başvurdukları bir yöntemdir."

"İşte, günün birinde, aç ve uyuz bir sokak köpeği, semiz ve temiz bir süs köpeğine rastlar. Sınır yasalarına uygun olarak, iki yabancı birbirlerinin burunlarını muayeneden geçirdikten sonra hemcinslerinin takım taklavatını yoklamaya koyulurlar, süs köpeği hemen iğrenerek geriler.

"Sokak köpeği sorar:

"'Ne o? Hoşuna gitmedim mi?'

"Öteki kızar:

"'Tüh! Ardın ne çirkin ve pis.'

"Uyuz cevap verir:

"Hakkın var, dostum. Ama söyle bana bakayım: Önümde iyi ve temiz olan neyim var ki, ardım güzel ve hoş olsun? Senin gibi dolgun kemiklerim mi var? Sıcak bir yatağım mı? Bir okşayanım mı? Hasta olunca kimseden yardım bekleyebilir miyim? Ön tarafımda bütün bunların hiçbiri olmayınca, nasıl istersin ki ardım parlak olsun?"

Uyuz insanlar da neden parlak olsunlar? Neden pantolonlarının yırtıklarından utansınlar? Utanç, onur adı verilen toprakta yetişen bir çiçektir, ama onur, ancak olması gereken yerde bulunur.

Uyuz insanın yaşamaya ne hakkı vardır?

*

Bugün sünger avının nasıl yapıldığını bilmem ama, yirmi yıl önce denizden sökülen her süngerde avcısının kanından bir damla bulunurdu.

Lübnan dağlarının göründüğü günün sabahı, bizi neler beklediğinden habersiz, göğü, toprağı ve bizi ağarlayan martıları sevinç çığlıklarıyla selamladık. Efendilerimiz, içlerinde

saklandıkları şeytanı selamladılar ve sessizce, halatlarla bıçakları hazırladılar.

Akdeniz'in bu taraflarında geniş alanlarda denizin dibi su yüzüne on beş, hatta on metreye yükselir. Burası süngerce en zengin yerlerden biridir, bu ıssız körfezlerde balıkçı kayıklarından başka bir şey görülmez.

Burada denizin her metre karesi, yüzeye fırlayan bir hava kabarcığının, sönerken içinden, suyun dibinde bir süngeri koparmak için çabalayan adamın göğsünden insanların insafsızlığına karşı kopmuş sessiz bir inilti çıkardığını görmüştür. Birkaç ay sonra, bu sünger de şu yeryüzündeki pisliklerin bir katresini temizlemeye gayret edecektir. Adamla süngerin çektikleri zahmet boşunadır, çünkü bakınız:

Sancak ve iskele yönlerine dizilmiş on cellat, halatı ve bir adamın hayatını ellerinde tutmaktadır. Anadan doğma çıplak olan yüzücülerin elinde kısa ve çok keskin bir bıçak vardır. İp koltuklar altından geçer. Adam, sırtında, içindeki acılardan çok daha hafif, ama günahlarından çok daha ağır safra taşır. İşte o kadar.

Av yeri seçildikten ve gemi demir attıktan sonra, kaptan iskandile başlayarak, bağırır:

"On iki metre! Sekiz! On üç! On bir! Dokuz!"

Onun arkasında ve her haykırışında, bir köle emre amade durur: Göğsünüzü havayla güzelce şişirir ve bir anda suyun dibini boylarsınız; burada, açık gözlerle, bir iğnenin inişini ve nereye konduğunu görebilirsiniz.

Denizin dibi her boyda süngerlerle döşelidir. Adam en büyüğünü avuçlar ve kesmek ister. Ama sünger, bütün yaratıklar gibi, canını vermek istemez, kendini korur. Korunma silahı içini dolduran ve cıva gibi avuçtan kaymasını sağlayan yapışkan sıvıdır, kökü de kayaya sımsıkı tutunur. Sünger avının en acıklı tarafı budur: Göğsünüze dolduğunuz hava çabucak tükenir,

yürek çatlarcasına vurur, kulaklar uğuldar, gözlere ölümden önceki perde inmeye başlar.

O zaman, sizi ne beklediğini düşünemeden, havadan başka bir şey düşünemeden, süngerli ya da süngersiz işaret ipini çekmek zorunda kalırsınız. Hava! insanın yakalamayı başaramadığı o büyük yaşam hazinesi!

Gemiye çıktığınızda, talihiniz güzel bir sünger çıkarmanıza yardım ettiyse, bir iki dakika dinlenmenize izin verirler ve bu dakikalar size sevilen bir kadının okşayışı kadar tatlı gelir. Getirdiğiniz sünger kötüyse ya da eliniz boş döndüyseniz, çıplak kaburgalarınıza indirilen bir yumruk, sizi hayata ve yaratıcısına lanet ettirir.

Canınızı yakan, yumruğun acısından çok, duyduğunuz kin ve bıçağınızı zorba herifin karnına daldırma isteğidir.

Duydukları kine dayanamayarak tehlikeyi unutup bıçağa sarılan bahtsızlar olmuştur. Bunlar bir dakika sonra, yürekleri bir kurşunla delinmiş olarak denizin dibini boylamışlardır.

Bizim gemide, yalnızca bir köle bu isyan anını hayatıyla ödemeye cüret etti. O bize örnek oldu, ama biz kendisini taklit etmedik. İnsan ödlektir: O hayata sarılmadığı zaman, hayat ona sarılır, hep bir hesap. Çünkü yaratanın amacı yeryüzünü onurlu insanlarla değil, hayvanlarla doldurmak olmuştur.

Biz, esir hayvanlar, dalgıçlık görevimizi yerine getirmeye devam ettik. Süngerler çıkarmak ve biraz nefes almak, eli boş dönmek ve dayak yemek. Uzaklarda İskenderun. Mersin kıyıları bize bir *adanmış ülke* gibi görünüyordu. Orada insanlar miskinlik etmekte özgür, açlıktan gebermekte özgür, kısacası özgürdüler!..

Bizi üç ay için tutmuşlardı. Aynı fiyata dört ay çalıştırdılar. Ancak eylülde bizi Pire'ye getirdiler, hurda âletler gibi karaya attılar.

Adsız ve Tanrısız zavallı haytalar öylesine sevindiler ki, fitil olup bir hafta ayrılmadılar. Gerçek kafalarına dank ettiği zaman, başka bir nimetin tuzağına düşmekten başka bir işe yaramaz hale gelmişlerdi.

Ben onlar gibi yapmadım, bir daha hiçbir kurnazlığın tuzağına düşmedim. Ne var ki, yaşamayı hak etmeyenler arasında kaldım.

Ama gökten düşen bir taş parçasının yeryüzünde bir mısır tanesini ya da yaşamayı fazlasıyla hak eden birini ezmesi, Tanrı'nın umurunda mı?

BAKIR

1909 baharı hayatımın en çetin dönemlerinden biri oldu. Kahire'deydim. Nisan sona eriyordu. Evler pencere kanatlarını kapıyorlardı. Sokakta, genel yerlerde, Avrupalılar ve onlarla birlikte iş bulma imkânları gitgide azalıyordu.

İskenderiye'ye gidip oradan bir vapura atlayarak kaçacak param yoktu. Bir aydan uzun bir süredir ne iş bulursam yapıyordum, zamanım beklemek, can sıkıntısı ve umutsuzlukla geçiyordu. Cumartesi akşamlarının dolgun haftalığı ve onu izleyen kuzu kapaması, artık sadece birer anıydı. Gök ateş. Yer ateş. Ne gökten hayır vardı artık, ne de yerden.

Ama gene de bu gündelik hayrı aramaktan geri durmadım.

Kahire civarındaki Helyopolis'te geniş ölçüde inşaat işi yapıldığını biliyordum. Gerçi bu, bir kürek mahkûmu işiydi, ama "güzeli öpmeyen, sümüklüyü öper" derler bizde. Helyopolis'te bu "sümüklü"yü bulmaya ve ister istemez öpmeye gittim.

Gözlerimin önüne serilen harikalar karşısında şaşırıp kaldım. Çorak topraktan, kumlu çölden, yepyeni bir şehir fışkırmıştı. İşlenmiş taş ve betonarmeden evleri, sarayları, kurumlarıyla bir şehir. Simetrik geniş caddeleri vardı. Henüz çekirdek halinde bahçeler, emzikle beslenen ağaçlar, tropikal güneşe karşı mertçe karşı koyuyor, kumların arasına dökülmüş bir avuç kara toprakta sönmez bir ocaktaymışlar gibi durmadan üstlerine dökülen suyu arsızca içiyorlardı.

Issızlık... Issızlık... Kimseler yoktu. Yalnız işçilerle mimarlar. Birinciler asık suratlı, yorgun bir haldeydiler. İkinciler, mantarlı şapkaları başlarında, iki bardak bira arasında, seslerini çıkarıyor, boğazları kurumuş, vücutları bitkin adamlarını

gayrete getiriyorlardı. Bunların arasında, temel harçlarını yoğuran Sudanlıların artık insana benzer tarafları kalmamıştı. Birer hayvan görünümü almışlardı. Üzerinden iri ter damlaları akan kapkara yüzler. Yeryüzü boşluğuna yalvaran kanlı gözler. Tempoyla kalkıp ağır âletlerini indiren kollarla birlikte hep bir ağızdan uluyan acınacak sesler.

Onlar için Tanrı yoktu, çünkü insanoğlu onu öldürüyordu. 1909'un Helyopolis'i işte buydu.

Güneşten korunmak için insan zalimliğinin eserlerini daha fazla seyretmemek için gözlerimi kapamıştım. Şimdi anlamıştım: iş burada katildi. Yaşamak için öldürmek. Yaşamak için ölmek. Yaşamak için her an ölmek... Başka ne? Böyle bir iş günü ve böyle bir emek karşılığında bana ne teklif ediyorlardı? İki şilin! Büyük şey!

Geniş bir meydanın parkına bakan bir binanın gölgesine oturarak uğraşmaktan vazgeçtim ve hemen sefaletim bana tatlı geldi. Boşuna uğraşmak insanın ruhunu tüketir. Önüne geçilmez bir felaketi kabul ettiğimiz zaman güçlü oluruz. Felakete meydan açın! Mutluluk bile ne de olsa, bazen onun ardında kalmak zorundadır.

Yoksulluğumun tadını çıkarıyordum: Bu, bana gözlerimin önündekine benzer altı günlük bir zahmetin armağanı olan kuzu kapamasından daha lezzetli geldi. Yok, açlığın da kendine göre iyilikleri var.

Ancak oturmuş, yalın güneşin altında yanan güzel meydanı seyrederken beni en çok rahatsız eden susuzluktu. Birkaç saatten beri durmadan su içiyor ve bütün fıskiyelerde üstümü başımı ıslatıyordum. Ama ben içtikçe susuzluğum artıyordu. Ah, ben de bir bardak bira veya hiç değilse, yarım kuruşla bir soda içebilseydim! Yirmi para... Bir şey değil ama, cepte varsa!

Bununla birlikte, biliyordum ki, hayatımda çoğu kez istediğimi elde edememiştim, ama henüz tanımadığım bir Tanrı,

hemen her seferinde benden para istemeden, susuzluğumu giderirdi. Gene de benden yirmi metre ötede, mükemmel bir tezgâhın kurulu durduğu o güzel dükkâna[1] umuda, kalbi parçalayan o umuda kapılmadan bakıyordum. Parlak bakır tulumbalardan her türlü soğuk içecekler akıyordu.

Bu dükkânda bir adam vardı. Meydana çıktığını, limonatalar dağıttığını, sonra içeride karanlıkta kaybolduğunu görüyordum. Bu adam, bu satıcı, kalpsiz olabilir miydi? Bundan kuşku duyacak kadar ileri gittim. Canlı ve becerikli, kunt ve çevik, kalın kara bıyıklarla çizili yağız yüzlü, piposu dudaklarının ucunda, kasketi çit gibi sık kaşların üstüne inmiş: Bu özbeöz bizim tarafların çingenelerinden biriydi.

O, beni görmüyordu, hiçbir şey görmüyordu. Kendisine bir portakal suyu ısmarlayan müşteriyi bile görmüyor gibiydi. Bakışları kimbilir hangi düşe, kendi düşüne dalıp gitmişti.

Keyfim yerinde, pahalıya mal olan özgürlüğüme sahip, dar kafesinde çırpınan bu adamın iri yapısını gözlerimle okşuyordum. Sonra, usulca kalkarak dükkânının çevresinde dolanmaya başladım.

Tezgâh ne kadar güzel olursa olsun, bende ancak susuzluğumu giderme ihtiyacını uyandırıyordu; ama dükkân ve onun renkli camları susuzluğumu bile bana unutturuyordu. Bu, sevdanın yarattığı ve tutkunun bezediği bir mücevherdi.

Baştan başa oymalarda süslenmiş, cilalanmış, yağa doyurulmuş, sert tahtadan yapılmış olan bu pavyonun camları olmasaydı, ötekilerden farksız, cansız ve dilsiz bir heykel gibi katı güzelliği içinde donmuş güzel bir şey sayılabilirdi. Camlar onun ruhuydu. Onlar konuşuyordu. Hem de ne cerbezeli, ne evrensel bir dille!

---

(1) Fransızların Kiosque (köşk) dedikleri, açık yerde kurulan küçük ve zarif dükkân. (ÇN)

Bir ovalin içinde tropikal bir günbatısı, bir yangın gibi tutuşuyordu. Bir başkasında, muhteşem bir buz dağı, neşeli ve mahzun, kaderine doğru kayıp gidiyordu. Karşı karşıya duran dört köşe çerçeveleri içinde, Balkan işi bir kilimin üstüne yatmış bir çingene kızıyla kaplan postuna uzanmış bir Hint dansözü aynı tutkulu düşe dalmışlardı, onların üstündeyse genç bir çoban (Rumen mi, Bulgar mı? Sırp mı?), güzel bıyıklarını rüzgâra vermiş, kalpağı ensesinde, saçları karmakarışık, alaycı bir tavırla onları seyrediyordu. Ve her yanda, en kenarda kalmış köşeciklere kadar, uzak ülkelerin görünümleri, tutkulu yüzler, kuşlar ve hayvanlar ahenkli bir bütün içinde birbirini izliyordu.

Bir çölün ortasında, esmer binaların arasında, bu dükkân bir şiirdi. Hırsız sanılmayı göze alarak usanmadan çevresinde dönüp dolaşmaya başladım; sonra, susuzluk beni limonata muslukları önünde mıhladı. O zaman, satıcı yıldırım gibi dışarı fırladı; ateşten bakışları gözlerimi burguladı. Anladım ki, dükkânının çevresinde dolandığımı görmüştü. Ona gerçek yüzümü gösterdim, susamış bir adam yüzü. Kaşları arasındaki derin çizgi gevşedi. Bana Arapça sordu:

"Ne istiyorsun?"

Sesi sevdiğim, tanıdığım seslerdendi. Ona, belki bilir diye, Rumca cevap verdim:

"Susuzluktan ölüyorum, on param yok."

Bana koca bir bardak limonata verdi. Ben tadını çıkarmak için yudum yudum içerken çekinmeden açıkça beni süzüyordu. Hoşlandığım bir adamın böyle süzmesini severim.

Sonra birdenbire, Rumca sordu:

"Hangi memlekettensin?"

"Romanya'dan.

"Ya! Romanyalısın demek!" dedi heyecanla ve düzgün konuştuğu ana dilimle bana hitap ederek. Ama Romen olmadığı belliydi.

Hemen orada, kısa ve sıcak bir sorguya çekildim: Bir yabancı dost sorgusu. İçten cevaplarımın bir insan kalbine hitap ettiğini orada izler bıraktığını hissediyordum. Ben de ona, "hayvanca olmayan bir iş" bulabilir mi bana, diye sordum. Hepsi bundan ibaret.

Limonatacı, sorumu işitmemiş gibiydi. Piposu elinde, bıyıklarını buruyor ve dalgın dalgın düşünüyordu. Bundan alınmadım. Bekledim. Düşünceli bir tavırla sözlerimi tekrarladı:

"Hayvanca olmayan... bir iş... Hımm! Doğru! Hayvanca olan işler var."

Sonra,

"Dükkâna gelin!" dedi.

Bu harika şeyi içinden göreceğime sevinerek peşinden yürüdüm.

İçeride hiç eşya kalabalığı yoktu. Zaten dört metre karelik bir beşgen alan içinde fazla bir şey olamazdı. Ama, bütün o satıcı dükkânlarının içindeki kargaşalığı burada da bulacağımdan korkmuştum.

Oysa burası, onu meydana getiren kadar güzel bir sanatçı kafesiydi.

Bir elbise askısı, bir iskemle, bir koltuk ve üstü kartonlar, boya tüpleri ve kalemlerle dolu bir masa. Bir köşede külleri altında uyuklayan kahve mangalını görerek hayrete düştüm. Fincanlar ve ibrikler çok temizdi ve düzgün dizilmişti. Dükkâncı hemen bunlarla uğraşmaya başladı. Halis kahvenin güzel kokusu burnumu okşarken, hayran gözlerim, ne kusursuz bir sanatla işlenmiş oldukları ancak içeriden fark edilen renkli camlar üzerinde kayıyordu. Işık, renk, zevk, koku ve kaynamakta olan kahvenin tatlı mırıltısına kadar her şeyin uyum içinde bir araya geldiği, her şeyin sevgi ve tutku olduğu bir havayla doluydu burası...

Dostum, bana kahve ve sigara verirken sordu:

"Hoşuna gidiyor mu?"

"Bu dükkânı çok beğendim," dedim, ötesini hiç düşünmeden.

Basit bir şeyden söz eder gibi,

"Benim eserim", dedi, "planı, da işçiliği de benim. Hepsi benim elimden çıktı."

Hayranlığım son haddini buldu:

"Demek, siz meslektensiniz..."

"Hiç de düşündüğün gibi biri değilim, ama şimdi bunu bırakalım. Sen söyle bakalım, bugün yemek yedin mi?

Ona doğrusunu söyledim. Sonra, bana gerçek değerini sezinletmiş olan bu adamın karşısında, heyecana kapılarak bütün içimi döktüm, kendimi olduğu gibi gösterdim.

İkimiz de oturuyorduk. Gözleri yarı kapalı, yüzü kızarmış, kıllı ve adeta hareketsiz elleri üstünde mavi bir ışın oynaşırken, sözümü kesmeden zevkle beni dinliyordu.

Akşam karanlık basarken, istemeyerek birbirimizden ayrıldık.

*

Sonraları, oraya sık sık gider oldum! Ve şimdi, kalbimi açmış olduğum onca insan gibi o adamı da düşünürken, kaderimin nasıl bir mucizeyle beni azılı bir haydut, garip bir serseri ve hatta bir kürek mahkûmu yapmadığına hâlâ şaşıyorum, böyle bir şeyin olması öylesine kolaydı ki. Ben, kaderime yol çizmek için parmağımı bile kımıldatmadım. Bununla birlikte, birçok kez uçurumun kenarına kadar geldim.

Helyopolis'taki limonatacıyla ahbap olarak uçuruma çok daha yaklaşmış oldum. Hiç tanımadığım bu adam, bana geçmişi hakkında hiçbir şey söylemedi. Ama bugünden çok söz ederdi. Tasarıları ise tam zevkime göreydi.

"Hoşuma gidiyorsun, Panait," derdi. Biz aynı hamurdan yoğrulmuş insanlarız. Bana bu derece benzeyen birine hiç rastlamamıştım. Seninle serserilik etmek, dünyayı dolaşmak isterdim."

"İyi ama, serseri hayatının ne kadar çetin olduğunu görüyorsun: İnsan, didinip dursa da, genç açlıktan geberir."

"Benim yanımda açlıktan gebermezsin, didinmeye de gerek yok...

"Allah bilir! İnsan her yerde *tarapana*[1] gibi işleyen dükkânlar kurabileceği bir Helyopolis'e rastlamaz."

Tarapana derken, onun can alıcı noktasına dokunmuş olduğumu bilmiyordum. Sadece limonata satışının iyi gittiğini, işlerinin yolunda yürüdüğünü söylemek istemiştim ki, bu da bir gerçekti.

Arkadaşım biraz bozulur gibi oldu.

"Bende her türlü tarapana var... Hem de bunlardan çok daha kolay taşınır olanları! Mesela şu pipoların nasıl yapıldığını bilirim. Bu nedir biliyor musun?"

"Deniz köpüğü..."

"Değil mi? Ama değil: Sadece doğrama talaşı. Ama bu pipolar limanlarda sıcak ekmek gibi sürülür, hem de inanılmayacak fiyatlarla. Satılan tek bir piponun kârı senin bir günlük geçimini sağlar, çünkü kârdan ibarettir. Bir meyhanede, beş dakika içinde yirmi otuz tanesini satmak işten bile değildir! Ne dersin? Şaşılacak şey değil mi?"

Öyleydi kuşkusuz, ama... Beni çok uzaklara götürmek istiyordu:

"Hindistan'a gideriz," diyordu. "Zanzibar'a, Çin'e, Okyanus yollarında dolaşırız."

---

(1) Türkçe sözcüğün bozulmuş şekli: Darphane.

Zavallı annemi düşünüyordum: Uzun yıllar beni göremezse kederinden ölürdü. Bununla birlikte, böyle serüvenlere girişmeye ne kadar can attığımı Tanrı bilir: Ama ya anam!.. Acıklı bağ... Belki aynı zamanda, benim koruyucu meleğim!

Heyecanlı içten, kayıtsız bir tavırla annemin memnun olacağına beni inandırmaya çalıştı:

"Paramız olacak... Ne zaman canımız isterse memlekete döneceğiz. Hem ona, istediğinden çok mangiz göndeririz.

Onu fazla hayalci buldum ve itiraz ettim:

"Aa! Yok, ahbap! Demiri altın pahasına satacak olsan da, serseri hiçbir zaman milyoner irat sahibi gibi para tutamaz. O yüzden ne istediği yere gidebilir, ne de özlemini çekenlere yardım edebilir. İyi kötü geçinip gideriz... Hiçbir zaman yarınımızdan emin olamayız."

Bu sorun devamlı tartışma konumuzdu. Rastgele yola çıkmamızı istiyordu. Bense,çoktan bıkmış olduğunu söylediği dükkânını, tarapanasını elden çıkarmamasını tavsiye ettim kendisine.

Her hücuma geçişinden ve benim karşı hücumumdan sonra, hep tartışma götürmez ve inandırıcı bir kanıt dilinin ucuna kadar geliyor da kendini zor tutuyormuş gibi görünürdü. O zaman yüzü büzülürdü; dudakları, çaresizce kapanırdı; gözleri kıvılcım saçardı. Dakikalarca, sesini çıkarmadan, bıyıklarının ucunu kemirirdi.

"Ah! kerata! Sana para kıracağız dedim ya, işte o kadar! Para kıracağız! Sonra da keyfimizin istediğini yapacağız! Bana inan yahu! Neden bu kadar inatçısın?..

Anlamıyor ve istemeyerek katlandığım bu hırslı davranışına üzülüyordum. Çıkarı hiçe sayması, geniş cömertliği, içten dostluğu olmasaydı, yarını olmayacağını kestirdiğim bir yolculuğa birlikte çıkmamız için bu kadar diretişine bakarak Tanrı bilir ne türlü sinsi amaçlar yakıştırırdım... Oysa bu adamın dü-

rüstlüğüne, candan arkadaşlığına kalıbımı basardım. Bugün, ki her şeyi biliyorum, aynı şeyi gene yapardım. Çünkü günün birinde işin içyüzünü öğrendim ve ona hak verdim.

Haziran başlarındaydık. Bir haftadır her gün tezgâh başında onun boşluğunu doldurmaya geliyordum. Dükkândan öğleyin ayrılıyor, ancak gece vakti, kapatmak için geliyordu. Akşam yemeğinden az sonra ayrılıyorduk; o Helyopolis'te yatıyor; bense Kahire'ye dönüyordum.

O akşam havanın tatlı serinliği, mehtap ve korkunç ıssızlık bizi birbirimize yaklaştırdı. Helyopolis, çok büyük bir çaba harcamış ve bitkin düşmüş bir adamı andırıyordu. Çaresiz bir kitle, bir mezarlık, ortalığı kaplayan karmakarışık bir malzeme yığını. Göğün şirinliğini, insan elinin çirkinleştirdiği toprağın tatsızlığı bozuyordu. Her şey köhne, boş, ölü görünüyordu. Bu boş binalar, bu cılız fidanlar ölçüsüz bir rahatlık uğruna yapılan bu öldürücü mücadele. Başlarımız üzerindeki o değişmez yıldızlar kayıtsız bir ağırbaşlılıkla bize ışıklarını gönderirken uzakta çakallar uluyordu.

Hiç konuşmadan ışıklı dükkânın etrafında çepeçevre dolaşıyorduk. Burası, bu öldürücü çölde tek canlı yaratık gibiydi. Bu saatte camlarındaki resimler gündüzkinden daha etkiliydi. Bir Napolili kadın başı, güzel dişlerini göstererek gülüyordu. Bir Arap dansözü bir yılan gibi kıvrılıyordu. İki genç boğa toslaşıyorlardı.

Dostuma,

"Haydi, birer kahve pişirelim," dedim.

Dükkâna girdik.

Patlama raddesine gelmiş bir kazan halindeydim. Hiçbir şeyin yatıştıramayacağı bir heyecandan, ruh taşkınlığından boğulur gibi oluyordum. Bütün vücudum acıyordu. Dostum hâlâ susuyordu. Sigarasını tüttürüyor, kahvesini içiyordu.

"Haydi öyle olsun, gidelim. Seninle istediğin yere geleceğim... Ne olursa olsun..."

Kıpırdamadı. Sonra,

"Ne olursa olsun mu diyorsun? Nasıl ne olursa olsun? Çocuk sen de!.. Seni, mert bir dostu ve anasını öldürebilecek serüvenlere değil, özgür ve şen bir hayata götürmek istiyorum!"

Bunu söylerken yerinden fırladı, dar kafesi içinde bir aslan gibi dolaşmaya başladı ve çeneleri yeniden kasıldı; söyleyemediği sözcük boğuyordu onu.

Sonunda kararını verince, gevşedi: Cebinden, sıradan kitap büyüklüğünde, katlanmış beyaz bir mukavva çıkarıp masanın üstüne koydu. Bakır rengi yüzünde acı bir gülümseme dolaşıyordu. Alt dudağı aşağı sarkıyordu. Vücudu, cansız bir külçe gibi koltuğa yığıldı...

O zaman parmakları arasına aldığı mukavvadan bir parşömen kâğıdı varakası çıkardığını gördüm. Bu kâğıt parçası üzerinde, hayran bir bakışla, bütün ruhu titriyordu.

Bu, yalnızca ilk baskısı yapılmış bir banknottu. Camları, pipoları, şurupları, elinden çıkan her şey gibi bu da mükemmeldi.

Hâlâ bir şey anlamıyordum. Omuzu üstünden bakıyordum. Başını kaldırmadan, gözleri iki elinin baş ve işaret parmakları arasında gerilmiş banknotta, pipo için yaptığı gibi sordu:

"Bak!.. Nedir bu biliyor musun?"

"Bir banknot."

"Değil mi?.. Ama değil, bu da yine... doğrama talaşı. Geçinmek için bu doğrama talaşından ayda bir tane sürmek yeter. Yaşamak, dostum, yaşamak!" diye boğuk bir sesle ısrar etti.

Ağır bir hareketle ayağa kalktı.

En sonunda anlamıştım. O kâğıdı cebine koyarak, ayakta

durdu. Sırtını duvara vermiş, kolları sarkmış, gözleri kaymış, bambaşka bir insan olmuştu. Dalgın dalgın mırıldandı:

"Ama güzel şey... Güzel şey... Bütün hayatım bu..."

Bu sözleri uzun bir sessizlik izledi. Dostumun zihninin başka taraflara kaymış olduğunu fark ediyordum. Ben yalnızdım. O uzaktaydı.

Sıkılarak,

"Madem ki güzel, neden 'ama' diyorsun?" diye sordum ve hemen kendi sorumdan ürktüm.

Kendine geldi, kımıldadı, yorgun hareketlerle bir sigara yaktı, beni garip bir bakışla süzerek.

"Çünkü bunu yapan yeryüzünde tek başına kalmaya mahkûmdur..." dedi.

"Tek başına... Güzellik ve ıssızlık... Çirkinlik ve ıssızlık...

"Bütün bu güzelliğe ve bütün bu çirkinliğe insan tek başına nasıl katlanabilir?

"Ama tek başına kalmak gerek: Bir zamanlar, eski Türkiye'de bu güzelliğe, bu hayata âşık olanların iki elini satırla keserlermiş. Yargıç da, cellat da, satırın düşürdüğü ellerin ne harika şeyler olduğundan habersiz."

Kalktım ve ellerini tutarak uzun uzun sıktım.

Göğsü kabardı. Yüzü hareketsiz kaldı. Bir şey söylemedi. Ben ne söyleyebilirdim?

*

Buraya kadar bu... limonatacının adını anmadığım fark edilmiştir. Doğrudur: O geceye kadar ben de bunu bilmiyordum. Adını sormamıştım, çünkü serserilik hayatında, insan sormamasını da bilmeli; o da bana adını söylememişti.

Ama sırların açıldığı o gece, soru dudaklarımın ucuna geldi:

"Farkında mısın? Hâlâ senin adını bilmiyorum."

Neşeli bir tavırla ve hemen bir başka soruyla cevap verdi:

"İbrail kırlarında yerli kavunla Hasanbey kavununun kırması olan kavuna ne derler, bilir misin?"

"Galiba, bakır derler."

"Tamam: Bakır. İşte benim de adım Bakır. Ben de bir bakırım. Onun gibi benim de katı bir kabuğum var."

"Bir de Hasanbey kavununun kokusu... diye ekledim.

"Belki. Ama..."

Gözlerini, kesilmek için gibi uzattığı ellerine çevirerek düşüncesini tamamladı.

Bunun üzerine birbirimizden ayrıldık; kaderim, sevmeye başladığım ve yanında yeni bir hayatın beni beklediği bu adamı bir daha görmeyi bana nasip etmedi.

Ertesi gün, her zamanki gibi, Helyopolis tramvayına binmeden önce evrak gişesine uğradım. Önemli bir mektup beni bekliyordu! Bir arkadaş, anamın ağır hasta olduğunu yazıyordu.

Hemen trene atlayıp İskenderiye'den Köstence'ye kalkan vapura zor yetişebildim. Bakır'a bir not yazarak evdeki olayı anlattım ve çabuk döneceğimi kendisine vaat ettim.

Bu dönüş ancak ertesi kış olabildi, ama artık Helyopolis'te Bakır'ın yalnızca dükkânı vardı.

Üzgün, izini bulmaktan aciz, hep insan aramakla geçen acıklı hayatıma yeniden başlamıştım ki, bir Kahire gazetesinde çıkan şu haber gözüme ilişti:

"Öğrendiğimize göre, uluslararası sahte para yapımcılarından 'Bakır' lakabıyla anılan Karabet Karaosman, Sofya'da tevkif edilmiş ve beş yıllık kürek cezasına mahkûm edilmiştir. Mısır'da da büyük bir cüretle faaliyette bulunmuş olan bu sahte-

ci, İngiliz polisi tarafından uzun zamandan beri aranmaktaydı.

Bakır'ın cevabı, bir kehanet gibi aklıma geldi: "Çünkü bunu yapan, yeryüzünde tek başına kalmaya mahkûmdur."

Sevgili Bakır'ım, herhalde büsbütün tek başına kalmamak için, sanatının güzelliği ile hayatın çirkinliğinden ağırlaşan yüreğini biraz hafifletebilecek bir yürekle kaynaştırmak için, gönlün seni birtakım resimli camların ihtişamını, birtakım pipoların sırrını ve hele Helyopolis'in ıssız bir gecesinde hayran gözlerime seyrettirdiğin o parşömensi kâğıdı başka bir serseriye göstermeye sevk etmiş olacak; anlaşılan o dost, senin ellerini öpecek yerde, onları satırla kesen yargıca ihbar etti!

Melıton, "Les Sapins", 1927

DOSTLUKLA BİR TÜTÜNCÜ DÜKKÂNI ARASINDA

Mısır'a yaptığım ilk yolculuk 1906'da oldu ve şu koşullar altında kararlaştırıldı: Mihail'le ikimiz, o kış, Köstence'de *Regina* Oteli'nde, o gündüz, ben gece, kapıcılık yapıyorduk. Ortak bütçemiz için yıkım olan masraflarım yüzünden aramızda çıkan kardeşçe, ama üzücü bir çekişme, yüreklerimizi hafifçe soğutmuştu.

"Bundan böyle keselerimizi ayıracağız. Her dönemeçte bizi bekleyen sefaleti sen hep unutuyorsun," demişti bana.

Keselerimizi ayırdık. Ben paramı istediğim gibi çarçur edebildiğime memnundum, ama dostum, benim yerime üzülüyor, her gün biraz daha mahzunlaşıyordu, günün birinde de *Imperatul Trajyan* vapuruyla Mısır'a gideceğini bana haber verdi.

Bu haber, karnıma bir kılıç saplanmış gibi canımı yaktı. Hemen İbrail'e koştum, dişinden tırnağından artırıp saklaması için Angel Dayı'ya vermiş olduğu yüz frankı anamdan kopardım ve bir sonraki gün öğleden sonra, hemen vapura binecek olan Mihail'i kucaklayabilmek için Köstence'ye döndüm.

Beni mahzun görmediğine şaşırdı.

"Ne yapacaksın?" diye sordu. "İbrail'e neden gittin ve neden tekrar Köstence'ye döndün? Sen aklını kaçırmışsın! Haberin olsun. *Regina* Oteli artık seni istemiyor."

Ve beni bekleyen geleceği düşünerek sızlanmaya başladı. Kışın işsiz ve hatta arkadaşsız, yani tek dostum olan onsuz kalacağımı getiriyordu gözlerinin önüne. Onun odasında oturuyorduk.

Birdenbire,

"Dur, ceplerini arayayım, dedi. "Benden bir şey mi gizliyorsun yoksa?"

Üstümü aradı ve on frank kadar bir paradan başka bir şey bulamadı.

"Sakın bir pasaport çıkartmış olmayasın?"

"Hayır."

"Dur, bavulunu da arayayım.

Sonuç gene olumsuz çıktı. O zaman beni yalnız bırakıp gidişine pişman olmaya başladı.

"Pasaportun olsaydı, seni de götürürdüm. Ama o Allah'ın belası kâğıt olmadan İskenderiye'de adamı karaya çıkarmazlar."

O zamanlar bir Romanya pasaportu, aşağı yukarı üçüncü mevki Köstence İskenderiye yolculuğu kadar bir para tutuyordu: 20 frank. Bilet parası ise, yemeksiz 30 franktı.

Mihail tekrar bana aynı şeyi sordu:

"Ne yapacaksın şimdi?"

"Sen gittikten sonra düşünürüm.

O uzun boylu düşünürken, ben içimden kıs kıs gülüyordum. Biraz sonra kalktı ve *Regina*'nın patronundan kusurumu bağışlamasını ricaya gitti. Benim yerime gece görevini kendi üzerine aldığı için işlerin aksamamış olduğunu söylemiş ona. Mihail sayılan bir kişi olduğu için, patron gidip özür dilemem şartıyla beni tekrar işe alacağını vaat etmiş.

Böyle bir şeyi düşünmüyordum bile. Aklım fikrim Mısır'daydı. Pasaportum olmadığı halde beni Mısır'da görünce dostum nasıl şaşıracaktı! Hiçbir şeyden haberi olmayan Mihail üzüntü içindeydi:

"Neden özür dilemek istemiyorsun? İnsan suçlu olunca bunda onur kırıcı bir taraf yoktur.

"Ben suçlu değilim.

"Sahi mi? Demek sen, işinde de evdeki gibi her aklına eseni yapabileceğini sanıyorsun, ha? Güzel! Ne halin varsa gör!"

İki bavulunu kavradı ve bunları yalnız başına taşımak istedi. Kendisini vapura götüreceğimi söyleyince bir tanesini bana bıraktı. Limana kadar tek kelime konuşmadan gittik. Oraya vardığımızda umduğum gibi, doğruca vapura gidecek yerde, bir kahveye girdi. Tekrar beni konuşturmaya çalıştı.

"Peki, ama nedir bu esrar? İbrail'e sırf gönlünü eğlendirmeye gittiğini iddia edecek değilsin ya?"

"Tabii değil."

"Şu halde?"

"Şu halde anlatayım: Senin ardından ben de başımı alıp gideceğim.

"Nereye?"

"Belki de seni bulmak için Mısır'a."

Pasaportsuz bu işi beceremeyeceğimden emin olduğu için sözlerime hiç inanmamış göründü.

O, beni tehlikeli bir durumda bıraktığını bildiğinden, bense Firavunların toprağında pek yakında tekrar buluşacağımızı düşündüğümden, ikimiz de heyecanlıydık.

Buluşacağımıza emindim.

İbrail'e hareket etmeden önce *Imperatul Trajan* vapurunda ateşçi olan bir arkadaşa işi danıştım: İskenderiye'den alacağım bir litre ananas likörü karşılığında, beni bu şehre çıkarmayı üstlendi.

– Çok kolay, dedi. Romenler denizcilikten bir şey anlamazlar. Üstelik, gemiler devlet malıdır, bütün açıkları o kapar. Onun için, kaptanından tut da, en aşağı tayfaya kadar kaçakçılık usuldendir. Herkes kendine göre bir şeyler kıvırır. Pasaportsuz İskenderiye'ye çıkmaya gelince, bunun için bir *Imperatul Trajan* kasketi yeter.

Bu sözler inandırıcıydı. Bununla birlikte hayatımın bu ilk büyük kumarına kendimi teslim ettiğimi hissettiğim anda kal-

bim bir pire kadar küçüldü: Parasız, pasaportsuz, hatta yol parası bile ödemeden, dünyaya meydan okumaya kalkmak! Biletsiz olduğunuzu bilen kaptandan tutun da, kimbilir nerede ve nasıl kelepçe geçirmeye hazırlanan uğursuz bir polis komiserine kadar bütün dünya suçunu biliyormuş gibi gelir adama. Bir gemide tutuklu olan zavallı sizi, karanlıkta binlerce gözün gözetlediğini hissedersiniz. Sizi gözetleyenler iyi giyinmiş, şakaya gelmeyen, eksiksiz pasaportları ve biraz paraları olan kimselerdir. Onlar polis komiseriyle çekinmeden, iki eşit insan gibi konuşur. Hiçbir zaman tutuklanmaz ve tutuklananları sevmezler. Üstelik kendileri tarafından kurulmuş olan yaşayış tarzını sever ve herkese zorla kabul ettirmek isterler: Hep iyi giyinmeli, düzgün bir pasaporta ve biraz paraya sahip olmalı; hatta bunlar evinden dairesine giden yoldan başka bir yolu ömründe bilmemek pahasına olsa bile. Ama hey Allahım! Bazı kimseler de, hoşlarına gidiyorsa, birdenbire kendilerini bırakıp gitmiş olan dostlarına kavuşmak için her şeyi fedaya razıysalar, neden Mısır'a gidemesinler? Bu bir cinayet midir?

Ateşçi arkadaşımın beni saklamış olduğu, kazanların ardındaki karanlık köşede bunları düşünüyordum. Bu ateşçi ikide bir gelip sıcaktan çatlayıp çatlamadığımı soruyordu.

Bir seferinde,

"Evet çatlıyorum, dedim, ama korkudan.

"Korkudan mı? Neden korkuyorsun? Burada kimsenin işi yoktur. Hatta yarın sabah gidip üçüncü mevki güvertede dolaşabilirsin bile. Adamdan anlıyorsan orada kendine arkadaşlar da keşfedersin, ama onlarla dost olma, kendini ele verme.

Demek ben, kaçak yolculuk eden tek yolcu değildim. Bu bana biraz güven verdi. Bununla birlikte içine İngiliz liramı koymuş olduğum fotini çıkardım ve seyredemediğime üzülerek altınları şefkatle okşadım. Bu para, benim şu yeryüzünde tek maddi desteğimdi. Kollarım, gençliğim, hayat ve dünyaya karşı

duyduğum sevgi beni karanlıkta izleyen milyonlarca göze hiçbir şey ifade etmezdi: beni yakalayıp mahkûm edebilir ve güzel hayatımı bir çırpıda yıkabilir, beni bir lanetli yapıp belki de cinayete kadar sürükleyebilirdi. Buradaki pasaportsuz ve biletsiz durumumla, artık hapishaneye tıkılmaktan başka işe yaramaz bir adamdım. Oysa o küçücük servetin sadece yarısıyla hem pasaport, hem de bileti alabilir ve böylece namuslu adamlar sırasına geçip polis komiserinin itibarına hak kazanabilirdim... Şu halde hayatım iki sterlin değerindeydi. Demek oluyor ki, benimkine benzer her durumda, elli franklık bir para karşılığında zaaf göstererek bir sürü güzel hayatı yıkmak insanların elindedir. Şu halde insanoğlunun, hayatını yatak odasıyla işi arasında geçirmekten başka bir şey yapamayacağını ilan edip insanlığın dörtte üçünün bu köleliğe mahkûm olduğunu görmek daha iyi olmaz mı?

Zaten gördüğümüz de tam olarak budur. Hayat hakkında gördüklerim, daha küçücük bir çocukken bana azap vermeye başlamıştı. İnsan bütün ömrünce aynı kilometre kare toprak parçası içinde dönüp dolaşmak zorunda kaldıkça bu kadar geniş ve çekici bir dünyaya ne gerek var, yüreğin sınırsız arzularına ne gerek var?

Karanlık köşemde otururken Mısır'ı görme arzusunun vaktiyle içimde nasıl doğmuş olduğunu hatırladım: Bu arzu, ilkokul sıralarında, rengârenk resimleriyle hayal gücümü tutuşturan İncil hikâyelerini okurken başlamıştı. Bir gün, hocamız, bu hikâyelerden birini "coşarak" okuduğum için beni tebrik ederken, kendimi tutamayıp,

"Efendim!" demiştim, "ben Mısır'ı görmek istiyorum!"

Öğretmen gülümsemişti. (İhtimal) çamaşırcı anamı düşünmüş ve dostça çenemi okşayarak demişti ki:

– Mısır'ı görmek istiyorsun... Orası uzakça bir yerdir. Öy-

le sanıyorum ki sen de, torunların da orasını görmeden öleceksiniz.

Sonra, kollarını kaldırarak eklemişti:

"Meğer ki..."

Çok üzülmüştüm, ama bu "meğer ki" beni yatıştırmıştı. Demek ki basit bir gündelikçi çocuğunun da bazı koşullar altında Mısır'ı görebilmesi *mümkündü.*

Şimdi gemi beni oraya götürürken pervanelerin gürültüsünü dinliyor ve adeta vecd içinde şöyle düşünüyordum:

"Evet: Mısır'a pasaportsuz ve biletsiz her gidişimde hapse girmek gerekse de, seve seve girerim. Hatta bir hukukçudan suçun her tekrarında cezamın ne kadar artacağını da sorarım. Çünkü bütün ömrümü kulübemle işim arasındaki köleliğe adamaktansa, hayatımı hapishaneyle Mısır arasında bölüşmek çok daha iyidir."

Sözümde durdum: Bu ilk yolculuktan sonra, birbiri ardından altı yıl Mısır'a geldim. Bir kere bile yolcu listesinde ya da pasaport defterinde yer almadan. Bu yolculuklardan hiçbirini hapisle ödemedimse, bunu insanın kendi eliyle budalacasına yarattığı engellerden uzak bir hayata sevdalı kişilere yardımcı olan rastlantıya borçluyum.

*

Gemiye binişimin altıncı günü tanyeri ağarırken yaldızlı, akçıl bir çizgi yeryüzü güzelliklerine susamış bütün gözlere İskenderiye'nin siluetini çizdi. Köstence'de bırakmış olduğum öldürücü soğuktan eser kalmamıştı. Tatlı bir bahar havası. Mavi bir gök. Alabildiğine uzayan kırışıksız bir deniz.

Gecenin geç bir saatinden beri geminin pruvasında dikilmiş, ufukta İncil hikâyelerindeki görüntülerin belirmesini ateşli bir sabırsızlıkla bekliyordum. Kalbimi çatlatacak bir raddeye

gelen mutluluğum, içimde korkuyu boğup öldürmüştü. Kaptan köprüsünde iki sessiz gölge dar alanın içinde dolaşıp duruyordu. Onlara minnet dolu sözler fısıldıyordum:

"Bir bacağımı kesmeyin de, beni istediğiniz kadar dövün, hapse atın; gene ellerinizi öpeceğim.

Yanan alnımı geminin korkuluğuna dayayarak, içimi sevinçle dolduran hayata karşı duyduğum şükran duygusunu olabildiğince bastırmaya çalışıyordum: Tehlikeli ve çetin çabalar pahasına hayattan kopardığınız bir mutlulukla kıyaslanabilecek hiçbir şey yoktur. İnsanların miskincesine sizden esirgediği her şey bir mutluluktur; ve bütün mutluluklar soyludur, çıplak elinizi kaderinizin yanan ocağına sokarak ararsanız hepsini elde edebilirsiniz. Arzunuzun cüreti karşısında ateş bile yakıcılığını yitirir, yeter ki siz bütün yeryüzü mutluluklarının insafsız bekçisi tarafından ısırılmayı göze alın!

İşte hiçbir okulun, hiçbir eğitimin bize öğretmediği gerçekler; ve işte bunun için yeryüzünde korkaklar kahramanlardan çok fazladır. Bunun sonucu olarak da insan solucanından tutun, yıldızları arayan bilgine kadar herkese kesin olarak sağlanan aşağılık bir hayat.

İskenderiye'ye yaklaşmamız ve yanaşma hazırlıkları beni köşemde gizlenmek zorunda bıraktı, buradan ancak herkes indikten bir saat sonra çıkabilecektim. Mihail yukarıda ne yapıyordu? Birinci mevki lokantasına yardımcı yazılmış, yolculuğu emeğiyle ödüyordu. Bana ise bu yolculuk bir şişe likörle mal oluyordu. Ama Mihail gemiden ıslık çalarak çıkabileceğine emin olduğu halde, ben, dişlerim birbirine vurarak onu izlemeye hazırlanıyordum.

Oysa korkularım boşa çıktı. Hatta, ondan önce gemiden çıktım. Başımda bir tayfa beresi vardı, yanımda yürüyen ateşçi, ihtiyatlı olmak için bavulumu kendi eline almıştı. Rıhtımda,

yirmi iki yaşımın neşesi ve ayaklarımın altında Mısır toprağı, beni arkadaşımın boynuna sarılmaya sevk etti.

"O kadar memnunsun demek?" diye sordu.

"Memnun mu, hayır, deli gibi mutluyum."

"Demek burada köpekler bile kuyruklarına asılı birer çörekle dolaşırlar sanıyorsun!"

Durarak,

"Benim çörek mörek düşündüğüm yok," dedim. "Sadece Mısır'ı ve gemiden inecek olan dostumu düşünüyorum.

Ateşçi kızdı:

"Yolda biriyle dost olmamanı söylemiştim! Muklaka serserinin birine her şeyi anlatmışsındır."

Ona işin aslını anlattım. Bir türlü inanmadı.

"Biraz bekle, inanırsın," dedim.

Kızarak,

"Bekleyemem," dedi. "Gemidekilerin yaptığım şeyi öğrenmelerini istemem. Al bavulunu, ver bakalım bir şişe ananas parasını!"

Ona iki şişe ananas parası verdim, "bundan böyle benim gibi haytalarla alışverişe girerken daha dikkatli davranacağını" mırıldanarak uzaklaştı. Bu garip anlaşmazlık canımı sıktı, çünkü ateşçi, biraz ahmak olmakla birlikte iyi bir arkadaştı.

Bavulumun üstüne oturmuş, bir sigara yakınıştım ki, Mihail, bavullarının yükü altında iki büklüm bir halde göründü. Yoluna çıktım. Beni gördü, çantalarını elinden bıraktı, ellerini şakaklarına götürdü ve koşup beni kucakladı.

"Düş görüyorum! Düş görüyorum! Nasıl becerdin bu işi? Sen bir şeytansın! Ama ne iyi ettin; Seni Köstence'de bıraktığım için vicdan azabı çekiyordum. Şimdi sen de havalanmışsın. Senin kaderin bu."

Sarhoş gibiydim. Bilinmezin, sizi dayanılmaz bir sesle çağı-

ran bilinmezin uçurumuna güvenle atılmak gibi insanın içini sağlıklı dolduran ne vardır! Şüphesiz insan bu cüretine kurban gidebilir. Ama yaşarsa, hayatını hiçbir miskinlikle küçültmüş olmayacaktır: Servet namına iki boş el ve aşağılatıcı rahata karşı onu koruyan cömert bir yürekle dünyaya meydan okuyan adamın hayatında her şey kahramanlıktır.

*

İskenderiye'de durmadık. Şehirden geçerek limandan doğruca istasyona gittik ve Kahire trenine bindik. Mihail, *Royal* Oteli'nde kendisine bir iş sağlayacağını umduğu bir tavsiye mektubu almıştı, bu otelin sahibi olan Rus kadın kendi ulusundan bir adam arıyormuş. Arkadaşım oraya hemen kabul edildi. İki ay süreyle, Mısır namına İskenderiye iskelesinden doğruca Kahire'deki *Royal Oteli*'ne giden yoldan başka bir şey bilmediğini söyleyebilirdi.

Bu, onun için gerçek bir hapis hayatı oldu. Bununla birlikte tadını pek iyi bildiği sefaletten müthiş korktuğundan buna katlandı. Bana gelince, ben de işportacılık ve boyacılık yaptım. Serbest olduğum günler, Mihail yanımda olmadıkça hiçbir güzellikten zevk alamadığım için canım sıkılıyordu; beş yıldan beri ayrılmaz iki arkadaş olmuştuk.

Ama Mihail'in bu kapanışı alabildiğine böyle devam edemezdi. Haftalarca ve hatta aylarca sürmüş olan —bir lokma ekmeğin olay sayıldığı— açlığın anısı pek korkunçtur. Açlığa eşlik eden pislik ve barınacak yeri olmamak, aynı derecede insafsız bir kâbustur. Herhangi bir hayvanın boy ölçüşemeyeceği derecede duygusuz değilse, bu sefaleti tanımış olan adam, ondan ölüm gibi korkar ve böyle bir hayata tekrar düşmemek için elinden geleni yapar. Ne yazık ki bütün korkulardan daha güçlü bir düşman vardır: Serseri adamın bir işe ya da mevkiye uy-

masının imkânsızlığı; hayatını düzeltmek için devamlı çaba harcamaktan kesinlikle âciz oluşu özellikle de, sadece aynı yüzleri, aynı duvarları, aynı sokakları gereğinden fazla gördüğü için gece gündüz içini kemiren o korkunç "hafakan"ı.

Serseriler, ister yüksek mevkili olsunlar, ister birer ahmak, tabiatlarının bu benzer tarafı açısından hep kardeştirler.

Mihail de bir istisna değildi. Aynı otele hizmetçi olarak girdiğimiz çok olmuştu: Köstence'deki *Regina*, Bükreş'teki *English*, İbrail yakınında Laku-Sarat'taki *Popescu Oteli*'nde böyle çalışırdık. Çoğu kez, moralinin bozulduğunu itiraf etmeye cesaret edemeyerek, beni iğnelemekle yetinir, bilinmeyen kıyılardan söz ederek harika yolculuk tasarıları yapardı. Ben hazırdım.

"Hemen gidelim.

"Ama, derdi, "bak burada ne kadar rahatız. Bir eksiğimiz yok."

Gerçekten bir eksiğimiz yoktu, yalnızca istediğimiz şey, yani hemen çıkılacak bir yolculuk dışında. Sonra şunu da itiraf etmeli ki, çok kere katlanmış olduğumuz uşaklık hayatının en kötü yanı, insanı dört duvar arasına kapatmasıdır. Hele o devirde, haftada bir saat izin koparan uşak kendini mutlu sayabilirdi. Yatacak yer ve yiyecek, içler acısıydı. İşe gelince, sabahın sekizinden gece yarısına kadar devam ederdi. Böyle bir hayat normal adamı ancak bir sersem haline getirebilir. Bir serseriyi ise sabıkalı yapar.

İçli düşünür, yüksek edebiyat dostu, adeta bilgin tarihçi, iyi adam, sıkılgan yapılı, dürüst vicdanlı, uysal Mihail'in başına bu gelmedi. Ama sabrını fazla kötüye kullanmaya da gelmezdi. Böyle hareket edildi mi, dayanamazdı.

Royal Oteli'nde de durum böyle oldu. Bir gün, ödenmesi zorunlu olan sekiz günlük yevmiyeyi hemen vererek işini bıraktı. (Zavallı uşağın bu "sekiz günlük yevmiye" sorunu başlı başı-

na bir hikâye, bir şiir, bir faciadır, ama bu tür bir uşağın hikâyesini, şiirini, faciasını dinlemeye kimin vakti var?)

Bir akşam iş dönüşü, Kahire'deki bütün uyuzların, Romen ve İspanyol Yahudilerinin karargâhı olan *Darb-el-Barabra*'daki Goldenberg kahvesinde Mihail'i buldum. Her akşam, yakın bir sokakta sabaha kadar ölümsüz tahtakurularıyla kahramanca savaşa girişmeye gitmeden önce bir iki saat oraya uğrardım. Aynı savaştan ürkenlerin hepsi oraya gelirdi. Soluk benizli, sahtekâr gözlü, kolları işe yaramayan, tavırları acılardan dengesini kaybetmiş ve hemcinsleri olan güvenlik görevlisine yenilmekten başka suçları olmayan insanlar. Bu hazin yenilmişlerin büzülmüş yüzleri arasında Mihail'in aydınlık yüzü bir çelişki oluşturuyordu. Meyhanenin ta dibinde bir masaya oturmuş, zeki bakışlarını bu sefalet kumkumasına çevirmiş, gelecek günlerdeki kendi yazgısını izliyor gibiydi.

Orada ne yaptığını hemen anladım: Kendisiyle uzlaşıyordu. Serserinin kaderi yaradanın sıradan ölümlülere sunduğu talihin tam karşıtıdır. Karşı konulmaz bir doğa kanunu bunlarda kendini koruma içgüdüsünü öylesine geliştirir ki, dünyayı seyretmekten vazgeçerler: Hep bugünü yarın uğruna feda etmeye hazır bir halde, sadece hayatı yakarak yaşarlar. O yüzden, ancak ölümle biten çetin bir savaş içindedirler. Bu, Tanrı bilir hangi amaca hizmet için, insanın iflasıdır.

Buna karşılık, serseride, aynı derecede karşı konulmaz bir yasa, kendini koruma içgüdüsünü, yarınla ilgili en kötü bir kararsızlığı göze aldıracak kadar, kendi mahvını soğukkanlılıkla karşılayacak kadar zayıflatır, ama karşılığında ona, günlerinden birini dolduran dakikaların her biri üzerine ayrı ayrı titreme mutluluğunu verir. İşte kendi kendisiyle yaptığı bencil savaştan vazgeçmeye onu zorlayan da budur. Bunun sonucu tümüyle yaşanmış hayattır, eğer *hayat*'tan kastedilen *arzularımızın yerine getirilmesi* ise.

Bütün zamanını ayda yirmi frank biriktirmeye feda eden Mihail, bitmiş bir adamdı. Gerçek benliğiyle hiç ilgisi olmayan başka bir yüz, başka bir doğa, başka bir zihniyet. Sefaletine meydan okuyan Mihail ise ender rastlanan bir kişiliğe sahipti. Hayatın bütün değerleri onda bulunurdu. Onun yanında geçen her saat bir manevi mutluluk çağlayanıydı. Açlık, yatacak yeri olmamak, her türlü temizlikten yoksun bulunmak hayatın zenginliğini hiç de azaltmazdı. Hatta, talihi ne kadar ters giderse, ona o kadar hayat aşkıyla karşı koyardı. Serserilik günlerimizde kavga ettiğimiz hiç olmamıştı, ancak kölelik zamanlarımızda, o bambaşka bir adam olduğu sıralarda tartıştığımız olurdu.

Bu nedenle, kendisini Darb-el-Barabra'da bulunca aydınlık sakinliğine bakarak, ancak o andan itibaren özgür Mısır günlerinizi yaşayacağımızı anladım. Ah, dünyada kimsesi olmayan, kozmopolit bir şehrin sokaklarında buluşan, aynı kaderin tehdidi altında kardeşçe birleşmiş iki dostun pek pahalıya mal olan özgürlüğü: Onu bir gün kim dile getirecek? Her türlü dünya malını, maddi refah gösterişini hor gören ve hayatın büyüklüğüyle yeryüzü güzelliklerine, uğrunda canını verecek derecede hayran olan adamın günün birinde takdir göreceği umulabilir mi?

Serseri adam, mutlak hayatın uygar insanıdır. Bu hayata bir biçim verirsek, onu evrenin yollarında çılgıncasına koşan muhteşem bir saltanat arabası olarak gözümüzde canlandırırsak, serseriler bu arabanın önünde giden ve onun ününü haykırırken cansız yere düşen vardacılardır. İşte benim uygarlıktan anladığım budur. Sıradan insanlar da bu muhteşem araba uğrunda kendilerini feda eder, ama yolunu çirkin yük arabalarıyla doldurup onlar tarafından çiğnenir ve parçalanırlar.

*

Biz, bütün bir hafta, incelik ve görkemini güzel Mısır top-

rakları üzerinde dolaştıran bu saltanat arabasının coşkun vardacıları olduk. Sonra soluğumuz kesildi ve bizi bırakıp uzaklaştı. Onu tekrar yakalamak için Mihail cüretli bir plan tasarladı:

"Habeşistan'a gideceğiz," dedi.

"Habeşistan'a mı?" diye haykırdım. "Hemen gidelim!"

"Sana bir pasaport uydurayım da gideriz...

Hey Yarabbi, insanlar ne kadar tatsızlaşıyorlar! Neşeli bir Habeşistan yolculuğuyla uğursuz bir pasaport arasında ne ilişki var? İşte bugün bile bir türlü anlayamadığım şey.

"Peki bana pasaportu nasıl bulacaksın?"

"Bir Sterlini gözden çıkararak."

Bu iş bir saat bile sürmedi. Ben, haşmetli Rusya Çarı'nın Kişinef'te doğmuş naçiz bir tebaası oluvermiştim. Mihail Mihailoviç Kazanski gibi benim adım da Aleksandr Aleksandroviç Besarabski olmuştu. Nazik pasaport imalatçısı bize üstelik "ne olur ne olmaz Mısır'daki Rus Konsolosluklarından hiçbirine başvurmamamızı" söyledi. Sevsinler.

Şimdi Mihail'in Habeşistan'da neyle geçineceğimiz hususundaki düşüncesini merak ediyordum. Pek basitmiş: Bu ülkenin oldukça ücra köşelerinde gezgin boncukçuluk yapacaktık, sözde buralarda yerliler, bir avuç yalancı yakuta karşılık koca koca fildişleri verirlermiş. Mükemmel bir şeydi bu. Şimdiden bir kısmını yollarda bırakmak zorunda kalacağımız kadar fildişiyle dolup taştığını görür gibi oluyordum.

Gidip boncuk, canı bilezik gibi şeylerin fiyatlarını soruşturduk. Hiçbir şey almadan üç gün kaybettik. Savaştan önce bu cam sanayisini elinde tutan Almanya'ydı; ama işimiz acele olduğundan Almanya'ya doğrudan doğruya siparişte bulunamayacağımız için piyasada ne bulursak almamız, çok para vermemiz ve pek kötü şeylere razı olmamız gerekiyordu. Sonunda, Kahire'nin altını üstüne getirdikten sonra, "ihtiyar maceraperest" dedikleri, Balzac'ın romanlarına layık bir adam keşfettik.

Bir kenara çekilerek insanlardan kaçan, romatizmalarının odasına mıhladığı bu Yunanlı, çok dürüst ve namuslu bir adamdı. Bizi bir çeyrek saatten fazla odasının kapısında beklettikten sonra içeri aldı, sonra somurtkan yüzü yavaş yavaş bizim Habeşistan düşlerimizin ateşiyle aydınlandı. Bize yer gösterdi, rakı getirdi, işin erbabı sıfatıyla bizi sorguya çekti ve şahsımızda kendi gençliğini, yani iki çılgın adam buldu. Ama çılgınlığımızın ne kadar kesin ve candan olduğunu bildiğinden tasarımızı baltalamaya çalışmadı. Çeşitliliğiyle gözümüzü kamaştıran yaklaşık on kiloluk boncuk ve bilezik stokunu bize devretti ve itirazlarımıza hiç kulak asmadan, karşılığında on para kabul etmek istemedi. Bize bunları ödünç veriyordu.

"Habeşistan'dan getireceğiniz fildişlerini sattığınız zaman parasını ödersiniz," dedi.

Yanından mahçup ve hayli düşünceli bir halde ayrıldık. Bu usta serserinin uzman soluğunun etkisi altında düşlerimiz biraz sarsılmıştı. Hem iyi hem de hain olan gözleri beni korkulu bir uyarı gibi takip ediyordu. Yalnızca cömertliği dolayısıyla değil, aynı zamanda bize karşı bütün benliğiyle ilgi gösterdiği için ona kızmama hiç gerek yoktu; bununla beraber, yenilmez bir sıkıntı beni ona lanet etmeye itiyordu. Onu görmek bizim için kötü olmuştu.

Gürültülü Musiki Caddesi'nden indiğimiz yarım saat boyunca Mihail ağzını bile açmadı. Ancak yattığımız köhne binaya geldiğimizde,

"Bu adam hakkında ne düşünüyorsun?" diye sordu bana.

"Bence bizi şefkatli romatizmasıyla kabul etti ve ona göre muamelede bulundu."

"Çok güzel söyledin! Ama hepsi bu kadar mı?"

"Bu kadar sanırım."

"Hayır! Dahası var: Seninle beni ilgilendiren daha derin ve daha genel bir şey."

Kulak kabarttım. Boncuklar, Habeşistan ve dünyanın bütün fildişleri cehennemin dibine gidebilirdi: Ben hemen şimdi Mihail'in ruhunda en güzel yolculuklarımdan birini yapacaktım. Çünkü tek dostumun yüzü ancak yırtıcı bir hayata âşık olanların tanıdığı yıldız ışığında yıkanırken, onun çetin ve neşeli düşüncelerin yükü altında iki büklüm olduğunu görüyordum.

Kerevetimizin üstüne oturmuş olan Mihail, dirseklerini dizlerine dayayarak hızla bir sigara sardı. Ben de bir sigara yaktım. Bir nefes çektikten sonra, başını kaldırdı. Yalnızca ona özgü bir biçimde, yüzü hem güzel, hem hüzünlü, hem de neşeliydi. Parıltılı gözleri, ürperen burun kanatları, ağzının tatlı ve alaycı kıvrımları, geniş sakin alnı, sözlerinden önce kahramanca hayatımız hakkındaki yorumu ve düşüncelerinin bana verdiği o yakıcı ziyafetten bir parça sunuyordu.

Mihail gözleri uzaklara dalarak,

"Evet," dedi, "bu ihtiyar yalnızca romatizmasıyla şefkate değil, aynı zamanda herkesinkine benzeyen bir hayat felsefesine sahip; şahsi bir felsefe haline getirdiği bir deneyime de. Bize söyledikleri gibi serüven peşinde koşmuş biri değil, sadece serserilik yapmış, ki ikisi arasında çok fark var. Serüvene çıkan kişi, servet yapmak ister ve yapabilir. Serseri ise bunu ne ister, ne de yapabilir. Fırsat düşerse, yalnızca birincisi insanları sömürebilir, aldatabilir ve onlara kötülük edebilir. Bu tür şeyler asla ötekinin elinden gelmez. Ayrıca, serseri verimli bir zekâya sahip olunca, hayatının tecrübelerinden çıkardığı felsefe daima saygıya değer, bununla birlikte ondan korunmak gerekir.

"Bizim halk ağzıyla *felsefe* dediğimiz şey, her türlü hayat koşulunda bize aklı başında bir rehber olmak iddiasındadır. Sanki bütün insanlara uyabilecek bir hayat kuralı varmış gibi. Eğer bir hayat kuralı varsa, bu ancak hayatı, su birikintisi üstünden atlamak zorunda kalmış bir kedi gibi yaşamak isteyen

insanları ilgilendirebilir. İşte bu yüzdendir ki en yakın akrabalarımız, hayatı bir su birikintisi, bizi kedi yavruları, kendilerini ise birer felsefeci yerine koyarlar, çünkü su birikintisinin hakkından gelmişlerdir. Her zaman haksız değildirler, ama her şey dişi kedinin dünyaya getirdiği yavrulara bağlıdır. Ejder doğuran insan kediler vardır. Kabahat kimde? Kimsede, tabii. Vaktinde yağmur yağmayınca kime kızarız?

"İşte bütün ana babaların, duydukları sevgiye karşın, tevekkülle katlanmaları gereken tanrısal bir anarşi. Ama bunu yapmazlar. Ellerinden gelince de yavru ejderlerinin kanatlarını kırpar, pençelerindeki tırnakları kemirir, dişlerini körleştirirler, onu ellerinden geldiği kadar kuşa benzetirler. İşte, çoraplarından tutun da "felsefe"sine kadar her şeyi işportacılık olan insanlık karikatürü bundan ileri geliyor.

"Ama ayağında ayakkabısı olmayan serseri, bu insanlık felsefesinden de uzaktır. Bu yaşlılığında edindiği felsefe bütün serserilik arkadaşlarına yayılmalıdır anlamına mı gelir? Hayır, bin kere hayır, hatta o adam, verimli bir zekâya sahip olsa bile. Bununla birlikte hayat hakkında geniş bir görüş edinmiş ve bunu edinmek için kendinden çok şey feda etmiş olması, ona saygı duymamızı gerektirir. İşte bizim gördüğümüz adam da bunlardandır. Ve bu çok ilgiye değer:

"Bu adam hayatın, alev saçan salyalarına kendilerini çekinmeden bırakanlar için bir üvey ana olduğu kanısına varmış. Üvey ana mı, nasıl olur? denebilir. Çok basit: Bizi *doldurması*, daha iyi *boşaltmak* için. Bunun *romatizma* ile fazla ilgisi yoksa da, *şefkat*'le yakından ilgili. İşte zavallı ihtiyarcık da şefkati bol yufka yürekli biri. Hayatını o kadar sevmiş ki, onu kendisine amaç edinmiş. Hayat bir amaçtır ya da böyle olabilir, önceleri bir araç gözüyle bakmak koşuluyla.

"Kahkaha, gözyaşı, birer amaç mıdır? Böyle bir şey kimsenin aklından geçmez. Bunlar, tıpkı, uyku ve uyanıklık gibi baş-

ka şeylere geçmek için birer araçtır. Hayat da bir araç, çok uzun bir araçtır ve bize yokluk denilen şeye geçme imkânını verir. Ama yokluk hakkında ne biliriz ki?

"Hayatın bu özelliğini ihtiyar serseri anlamamış. Hatta bunu anlamaya bile çalışmamış; o sadece sevmiş. Bu, insan ruhunu öldürebilecek, büyük bir hatadır. Bir elmadan, ağacın üstündeki halini alabildiğine sürdürmesi istenebilir mi? Hem sürdürebilseydi, elimize ne geçerdi? Bu noktada, her şey yıkılır. Onun içindir ki cennet ve cehennem fikri, dini zihniyetin icat ettiği en büyük aptallıktır. Ebediyet, ancak evrenin sonsuzluğu içinde var olabilir.

"Şu halde bu geçici şeylere dört elle sarılmalı, onlarla beslenmeli ve nasıl onların bizi yemekte olduğunu fark edince de hesap sormaya kalkışmalıyız. Bu hareket arzusunun durması bizim mahvımız demektir.

"Bizim Habeşistan tasarısı örneğini ele alalım. Sayısız tasarılarının başarılı olsun ya da olmasın, sonunda bir hiçe vardığını bildiği için, ihtiyar her serserinin en başarılı hayatının bile boşluğunu düşünerek üzülüyordu. Belki içinden diyordu ki: 'Ne zaman benim iki ayağım daha çıkarsa, siz de o zaman fildişine sahip olursunuz.' Ve temiz yüreğiyle bize acıyordu.

"Tabii, bizim tasarımız akla yakın bir iş değil. Ama *akla yakın* da ne demek? Emri altında bin köle ve cariye bulundurmak, hayvanca yaşamak mı demektir? Cevap hakkında bir yargıya varmak için cevap verene bakmalı: Kedi mi, ejder mi? Mesele burada.

"Ayrıca, birer ejder olduğumuz için biz Habeşistan'a gideceğiz," dedi Mihail.

*

Hemen yola çıkmadık. İki ejder, bütün Habeşistan düşle-

rimizi üzerine bina ettiğimiz on kilo sırça yığınını bir hale yola koymak için üç gün uğraşmak zorunda kaldık. Birer ceviz kemirerek ve Türkler gibi durmadan sigara tüttürerek, odamıza kapanıp bu rengârenk taş parçalarına çekici şekiller verdik: Bu yalancı mücevherleri özenle yan yana getirerek gerdanlıklar, bilezikler, madalyonlar, küpeler ortaya çıkardık, bunların gerektirdiği ufak tefek masraflar ise bizi iflas ettirdi.

Hepsi bittikten ve özel bir sandığa istif edildikten sonra sevincimize diyecek yoktu. Önümüzde yeni bir hayat, tam bir özgürlük hayatı açılıyordu. Mihail bunun mutlu sonuçlarını gözden geçiriyordu:

"Fildişlerini sattıktan sonra iki tüfek alıp vahşiler gibi avlanarak geçiniriz. Silah kullanmasını bilir misin?"

"Hayır."

"Ben sana öğretirim."

"Kaplanlara karşı kullanmasını öğretme de!" dedim ve hemen av arkadaşıma, gidip ilerdeki özgür hayatımızı bir yerde kutlamayı teklif ettim.

Razı oldu. Gerçek serseriler için, bir düşü kutlamaya hazır olmak işten bile değildir. Ama *Aile Birahanesi*'ne karşılığını ödediğimiz küçük kutlamadan sonra, Mihail, ilerdeki masraflarımızın kabataslak bir hesabını yapmaya girişti ve yolculuğumuzun iyice tehlikeye düşmüş olduğunu keşfetti. Adam sen de! Habeşistan'a giderken, mutlaka tam bilet parası mı ödenir? Kaçak yolculuk edilemez mi sanki? Yoksa serseri olmak neye yarardı?

Bu cesaretli düşünce bir günlüğüne gönlümüzü ferahlattı ve bu süre içinde fildişi tüccarlarını dolaşarak elimizdeki malın fiyatını soruşturduk ve adresler topladık. Sonra, hareket işaretini vereceğimiz sırada, Mihail, zihin bulandırıcı kaygılarını açıkladı:

"Ya Port-Sait'te bize iş verecek bir gemi bulamazsak ve kaçak olarak gitmeye de imkân yoksa ne yaparız?"

Tatmin edici bir cevap bulamadım. İkimiz de başımızı ellerimiz arasına alarak arpacı kumrusu gibi düşünmeye koyulmuştuk ki, birdenbire aklıma dahice bir fikir geldi.

"Mihail! Sana söylemeyi unuttum, benim İskenderiye'de milyoner bir amcam var!"

Zavallı Mihail başını yavaşça kaldırdı ve bana acıyarak baktı.

"Evet, evet! İnan bana: Annem söylemişti: 'Babanın kardeşi ya da amcazadesi olur; bizim evimizde oturdu, senin vaftizinde bulundu, sonra Mısır'a göçüp İskenderiye'ye yerleşti ve orada zengin oldu. Kendisini arayabilirsin, herkes tanır. Adı *Vangelis*'tir. Şunu da bil ki baban ona çok yardım etti. O da sana yardım etsin.'"

Bu açıklama üzerine, dostum, annemin hareketlerinde ve sözlerinde ne kadar ciddi olduğunu bildiği için, bana acıyan gözlerle bakmaktan vazgeçti.

"İskenderiye'de bulunduğumuz sırada bunu nasıl hatırlamadın?"

"Bir an önce *Royal*'e varmak isteği aklımı başımdan almıştı. Ama hemen talihimizi denemekten bizi kim alıkoyabilir? İskenderiye'den Port-Sait'e gemiyle gideriz."

Bir an düşündükten sonra Mihail,

"Gidelim!" dedi. "Ne olursa olsun!"

O akşam, Kahire'den arabayla geçerken, keyifli yoksullar, neşeli yosmalar, sarhoş asker bozuntuları, geveze turistler, hazin hazin bağrışan gezgin satıcılarla dolu sokakların gürültüsünü sessizce dinledik ve bu şehirle dostça vedalaştık. O, kış ortasında bizi aç bırakmış olan tek şehirdi.

Geceyi Fellahlarla dolu bir trende gürültüler ve pis kokulu dumanlar arasında geçirdik. Kıpırdamaya imkân yoktu. Her

yolcunun ağırlığı, yanında taşıdığı bir heybeyle iki katına çıkmıştı. Böylece, vagonun içi insan vücutları ve eşyayla gelişigüzel doldurulmuş, içinden birbirinden beter kokular ve gürültüler yükselen sefil bir göç kamyonunu andırıyordu.

Bunlar, ilk defa gördüğüm köylü insanlardı, ama gözlerimin önüne serdikleri sefalet ve acı görünümü, o zamandan beri gördüklerimin hiçbiriyle kıyaslanamayacak bir şeydi. Vagonumuzda inanılmayacak sayıda kör vardı. Trahom gözlerini boşaltarak yüzlerinde iğrenç birer çukur bırakmıştı. Yolcuların öteki yarısı da aynı hastalığı çekiyor ve güçlükle görüyorlardı. Her an gözlerini ellerinin tersiyle ya da pis yenleriyle siliyorlardı. Çocukları yanlarında olan ve onlara meme veren analar, parmaklarını kâh kendi irinli gözlerinden, kâh yarı kör yavrunun gözlerinden geçiriyorlardı.

Dehşete kapılmıştık. Özürlülere ayrılmış bir vagonda bulunduğunuzu düşünerek, bir başka vagona kaçmaya çalıştık, ama bütün trende durum aynıydı: üstü başı paramparça, pislik içinde ve karanlığa mahkûm hayvanımsı insanlardan oluşan büyük bir konvoy. Mısır'da sefaletin ancak geceleri dolaşabildiğini anladığımızda, yedi saattir kâbus görüyorduk.

*

Serserinin hayatında her şey aldatıcı düşlerden ibaret değildir. Hoşa gidecek büyük sürprizler de vardır, ama ne yazık ki, serseri bunları kendi eliyle hemen korkunç birer aksiliğe çevirmekte gecikmez. Ne olursa olsun, inanılmayacak bir şey gibi görünürse de, İskenderiye'deki amcamın bir uydurma olduğunu sanmayınız. O gerçekti. Buna da hiç şaşırmadık. Serseri hiçbir şeye şaşırmaz.

Asıl inanılmayacak şey, bu amcamın çarçabuk bulunma-

sıydı: Koca İskenderiye'de siz gidin de bir Vangelis'i arayın! Ama onu hiç aramadık: O gelip bizi buldu. Bakın anlatayım:

İstasyonda, bir arabaya atladık ve *arabaki*[1]'ye bizi "çok ucuz bir otele" götürmesini söyledik. Herhalde serserileri koruyan bir Tanrı'nın mucizevi bir şekilde araya girmesiyle olacak ki, arabacı bizi Hammamil Sokağı'nda Saint Georges Oteli'ne bıraktı. Tahtakurusu hayli az olan iki yataklı bir odanın gecesine bir şilin ödeniyordu. Eşyalarımızı oraya atıp aşağı indik.

Sokağa çıktık. Şimdi ne yapmalı? Hangi yöne gitmeli? Otelin kapısında bir süre bunu düşündük. Daha rahatça düşünebilmek için de gidip tam karşıda bulunan *Grand Café de Grèce*'in bir masasına çöktük. Burası ikinci sınıf bir kahveydi. Açık kısımda, çoğu Rum olan bir sürü işsiz vardı. Pardösüler omuza atılmış, bıyıklar burulmuş, kaldırım yosmalarına yaranmak için hazırlanmış tavırları vardı. Onlardan fena halde tiksindik. Ama kahve pek hoştu ve güzel nargilelerin çekiciliği dayanılır gibi değildi. Mihail'e birer tane çekebilir miyiz diye sormaktan kendimi alamadım.

Alay ederek,

"Yoksa şimdiden amcanı mı buldun?" dedi. "Burada iki nargile bir yemeğimizin yarı parasına mal olur."

Bu itirazdan sonra, iki nargile ısmarladı. Bize hizmet eden garson yeni gelmiş olduğumuzu anladı ve teklifsiz bir tavırla nereli olduğumuzu sordu. Kendisinden bir şey gizlemedik. Sonra, ben de ondan "Vangelis adında zengin bir Rum" tanıyıp tanımadığını sordum.

"Vangelis Georgitsis olmasın?" dedi.

"Soyadı Georgitsis midir bilmiyorum, ben sadece adını biliyorum."

---

(1) Arabacı.

"Öyleyse işiniz zor. Bin tane Vangelis bulunur. Georgitsis ise bir tanedir."

"Peki kim bu adam?"

"Yirmi yıl önce bu kahveyi o açtı. Bugün Mehmed Ali Meydanı'ndaki *Club Oriental*'in sahibi."

"Zengin mi?"

Garson, küçümseyici bir tavırla gülümsedi:

"Terazinin bir kefesine altınlarını koysa, öbür kefesine sizin gibi dört kişiyi oturtsa, servetine göre siz pek hafif çekersiniz!"

"Yok canım! Peki bu kadar altının yanı sıra, bu adamın biraz da yüreği var mıdır?"

Garson etrafa bir göz attı, kulağıma eğildi ve yavaşça,

"Yeğenleri olan bir sürü haytayı besler, bunlardan üçü burada, etrafınızda." dedi.

Mihail bana, başka bir şey söyleme diye işaret etti. Az sonra Mehmed Ali Meydanı'ndaki *Club Oriental*'e doğru salına salına gidiyorduk.

Vakit sabahtı. Kulüp ancak akşamları açılıyordu. Sahibine gelince, kulübe pek geç, saat dokuz, ona doğru uğrarmış, hem her gün de gelmezmiş, çünkü çok yaşlıymış. Ama kendisi bulunmadığında, yerini sürekli olarak oğlu doldururmuş.

Oğluyla işim yoktu. Bana, amcam olduğundan kuşku duymadığım ihtiyar lazımdı.

Saat dokuz buçukta binanın görkemli merdivenlerini çıkıyordum. Birinci katta kırmızı kadifeden ağır perdeler, kulübün girişini örtüyordu. Kusursuz giyinmiş izbandut gibi iki Arap kapıcı perdelerin önünde kaskatı dikilmişlerdi. Adımı hallice bir kâğıt parçası üzerine yazarak kendilerine verdim.

Korkunç kaygılar içinde geçen birkaç dakikadan sonra, kırk yaşlarında dev yapılı bir adam çıkageldi, bir an beni süzdü ve oldukça yumuşak bir sesle, Rumca kim olduğumu sordu.

"Ben filancanın oğlu falancayım ve Vangelis Amca'nın yeğeniyim. Romanya'dan geliyorum." dedim.

Adam şaşakaldı. Sevecen bir tavırla beni uzun boylu süzdü, sonra,

"Bir dakika bekleyin!" dedi ve kayboldu.

Oldukça uzun bir süre bekledim. Sonunda dev adam göründü:

"Affedersiniz," dedi, "babam sözünü ettiğiniz kişiyi tanıyor, ama bana verdiğiniz adı hatırlamıyor. Başka bir adınız yok mu?

– Var. *Gerasimos*, vaftiz adım.

– Ha, güzel! Giriniz.

Amcazademin peşinden yürürken, tamam diyordum, partiyi vurduk.

Süslü bir dehliz. Geniş bir hol. Sessiz uşaklar. Sonra muhteşem bir salonun kapısı açıldı ve kendimi bir koltukta oturmuş mübarek bir ihtiyarın karşısında buldum. Güzel bir ak sakalla çevrili sakin yüzüne hayran olarak elini öptüm. Başında bir takke vardı. Bir *Kolomboy* tesbihini parmakları arasında çekiyordu.

Beni sağıma oturttuktan sonra, gözlerimin içini okumaya çalışarak,

"Demek sen Zoitza'nın oğlusun? Annen sağ mı?" dedi.

"Sağ, Vangelis Amca."

"Ya kardeşleri Angel'le Dimitri, kızkardeşi Antonya?"

"Angel Dayı çok hasta, ötekiler iyi."

"Bana biraz Angel'den bahset! Çok hoşuma giden bir adamdı!"

Bunu söylerken el çırptı. Bir uşak girdi.

"İki kahve!"

Adamın zenginliğini unutarak hararetle anlatmaya koyul-

dum. Karşımda, ancak benim varlığımla canlanan uzak anıların ışığında çocuk gibi coşan bir ihtiyar görüyordum.

Yüzündeki soğuk kibarlık ifadesi kaybolmuş, yerini bir şefkat duygusu almıştı. Bazen heyecandan titriyordu. Hatta sıra bir yıldan fazladır ölümle pençeleşen Angel Dayı'nın korkunç hastalığına gelince gözleri yaşardı.

Böylece beni tanımış oldu ve çok iltifat etti.

"Peki," dedi, "neden *Gerasimos* adını taşımıyorsun?"

"Bu ad, yalnız nüfus kayıtlarında kaldı. Kimse bana Gerasimos demedi."

"Hem babanın adını kullanmalısın: Valsamis: sonra da Yunan tebaasına geçmelisin. Göster bana pasaportunu."

"Pasaportum yok."

Kendisine "vaftiz tezkeremi" ve askerlikten ihraç kâğıdımı gösterdim. Bunları usulüne uygun buldu:

"Güzel! Söyle bakalım bana şimdi. Mısır'a ne yapmaya geldin?"

"Romanya'da olduğu gibi alnımın teriyle yaşamaya. Aynı zamanda yeryüzünün güzel bir parçasını tanımaya.

İhtiyar yüzünü buruşturdu:

"Yok! Daha iyisi var. Sana bu konuda yardım ederim. Eğer sözümü dinlersen.

Sonra alaycı bir tavırla sordu:

"Para kesen ne durumda?"

Cevabımı beklemeden, iki parmağını yeleğinin cebine soktu ve elime sterlin liraları sarılı küçük bir tomar sıkıştırdı. Teşekkür ettim. Ayağa kalktı, koluma girdi ve beni oyun salonuna götürdü, burada geniş ve yeşil masanın etrafında yakışıklı beyler, önlerinde bir altın yığınıyla, put gibi hareketsiz duruyorlardı.

"Görüyorsun, kumar oynamak kötü şeydir ama, başkalarına oynatmak mükemmeldir." dedi alçak bir sesle.

Ve koridora çıktığımızda esas vaziyetinde duran uşakların gözü önünde beni öptü ve Fransızca,

– *Au revoir, Ghérasime,* dedi.

*

İçim uğultulu bir hayatla dolu olarak odadan çıktım. Nasıl hayat? Burada biraz ayrıntı vermeliyim. Sokağa çıkar çıkmaz hemen gidip otelde beni bekleyen Mihail'le buluşmak yerine, göz kamaştırıcı Mehmed Ali Meydanı'na arkamı dönerek doğru denize yöneldiğimi anımsıyorum. Bir dakika kendimle baş başa kalmaya ihtiyacım vardı.

Bende "milyoner" bir amcayı "kafese koymaya" gelen adamdan eser kalmamıştı. Onun milyoner olup olmaması artık umurumda değildi. Hatta bana kaç lira vermiş olduğunu bile merak etmiyordum. İçimde çok güçlü duygular uğulduyordu.

İlkin, sevdiğim yaradılışta bir adamdı. Hem şefkatli, hem de güçlü biri. Para onun ruhunu öldürmemişti. O, ta en geçkin yaşlarına kadar, her zaman hayatın büyüklüğünden hemen heyecanlanan bir yürek taşıyan insanların soyundandı. Benim gibi bir yabancıya sefalet içinde yaşadığı yılları, içinde beslemiş olduğu haydutluk düşlerini, gerçek birer haydut olan Angel ve Dimi Dayıların yanında geçmiş günlerini anlatmış ve hayatların en güzelini yaşamış olduğunu itiraf etmişti. Bir an gözleri yaşla dolmuştu. Benim bildiğim, milyonerler ağlamaz, belki yalnız keseleri için, o başka.

Şimdi ben Mihail'e olduğu kadar, bu güçlü adama da vurulmuştum. Ona dostumu tanıtmak ve elden geldiğince kendisiyle içli dışlı olmak için yanıp tutuşuyordum.

Ama aramıza uğursuz bir önsezinin gölgesi girmişti. Neden alnının teriyle geçinmek ve yeryüzünün güzel ülkelerini görmekten daha iyi şeyler bulunduğunu söylemişti? Bu "daha

iyi" ne olabilirdi? Bir kumarhane işletmek mi? Sonra; kendisine itaat etmek şartıyla bana yardım etmek istediğini söylemişti.

Ah, kendimi ne kadar mutsuz hissediyordum! İşte sonu kötü bitecek tutkulu bir hayat vaadi. Bu adamı anamı sevdiğim gibi sevmeye başlamıştım. Üstelik de ona karşı büyük bir hayranlık duyuyordum. Onun naçiz bir uşağı olmak istiyordum, daha fazlasında gözüm yoktu. Annemin küçük ölçüde yapmaya çalışıp da başaramadığı şeyi büyük ölçüde yapmaya kalkacak, beni uysal ve sıradan bir vatandaş haline getirmek mi isteyecekti?

Bu "daha iyi" mutluluk burada mıydı?

Ne kadar ele avuca sığmaz biri olduğumu biliyor ve bozuşmanın yakın olduğunu hissediyordum. İşin sonu bozuşmadan da kötü çıktı.

Bu görüşme sahnesini, en küçük ayrıntılarına kadar Mihail'e anlattım, sonra kendisine kaygılarımı açtım.

"Bu adam kötü bir insan olmasa gerek," dedi bana. "Ona, annene karşı olduğundan daha mantıklı olmaya çalış. O senin için çok büyük şeyler yapabilir. Sana bir iş bulursa kabul et, dik kafalılık etme... Daha sonraları canının istediğini yaparsın. Temiz bir gömlek, bitli bir gömlek giymekten çok daha iyidir. Senden istediği bundan ibaretse, ona itaat etmeni tavsiye ederim.

Benden, bundan daha başka bir şey, ruhumun ölümüne eşit bir şey istemişti.

Önce Mısır'ı görme arzuma itaat etmekle fena bir şey yapmış olmayacağını düşünerek, iki gün Mihail'le birlikte dörtbaşı mamur yaşamanın neşesi içinde har vurup harman savurduk. İskenderiye ile civarını gezdik. Haklıydık. Zengin bir amca "cep harçlığı" diye sekiz tane İngiliz lirasını, on kuruş verir gibi elime sıkıştırmıştı. Ne yapmalıydım? Tahta kurularıyla dolu Saint-Georges Oteli'nde kalıp bir çirozla mı karın doyurmalıy-

dım? Hayır, oradan çıkıp Posta Oteli'ne geçtik, iyi lokantalara girip çıktık, eşeklere binip resimler çektirdik. Kahve ve nargilelerimizi her gün *Grand Café Grèce*'de ya da amcamın dediği gibi "bizim kahvede" içiyorduk.

Başıma gelen felakete de bu kahve sebep oldu.

Bir gün açık kısmında otururken, sinsi bakışlı şık bir genç (sonradan bunun bizim amcazadelerden biri olduğunu öğrendim), gelip omzuma dokundu.

"Gerasimos siz misiniz?"

"Evet."

"Amca sizi çağırıyor."

"Amca" kelimesini, bir uşağın "İmparator!" deyişi gibi söylüyordu.

"Nereye gideyim?"

"Yarın saat dörtte burada bulunun. Sizi gelip alırım. Bir vaftizde bulunacağız."

Soğuk bir tavırla selamlayıp uzaklaştı. Mihail bana,

"Hapı yuttun," dedi.

Gerçekten de öyleydi. Amca elden gidiyordu.

Ertesi gün, yakışıklı amcazade arabayla gelip beni aldı. Eve kadar tek laf etmedik.

Zengin insanlara has bir ev. Akrabalar, davetliler, papazlar. Dört beş yaşında bir kızcağızı vaftiz ediyorlardı. Çırılçıplak soyulan yavrucak kazana daldırılmak istemediğini var gücüyle haykırıyordu. Nazik bir amca kızı benimle meşgul olmak lütfunda bulunmasaydı, vaftize dalmış bütün bu kalabalık arasında ne işim olduğunu ben de anlamayacaktım. Törenin sonlarına doğru, amca beni kenara çekti:

"Bak," dedi, "seni İskenderiye'ye yerleştirmek istiyorum. Sana güzel bir tütüncü dükkânı açacağım. Mükemmel bir ticaret. Ne yorgunluğu var, ne bir şey. Kârı da bol. Üstelik tertemiz, derli toplu bir iş.

"Ama, söyle bakayım: Mısır'a *yalnız* mı geldin?"

"Hayır, Mihail'le beraberim, candan bir arkadaş ki..."

"Candan arkadaş"ından vazgeçersen iyi edersin. İkiniz de birer haytasınız. Ben seni *adam* etmek istiyorum. Anlaşıldı mı? Şimdi git, amcazadelerinden biri seni gezdirmek için dışarıda arabayla bekliyor."

Bana bunları söylerken tavrında can sıkıcı hiçbir şey yoktu. Hatta bir elimi ellerinde tutuyor ve kararını noktalamak için arada bir hafifçe vuruyordu. Kesinlikle iyi bir adamdı.

Onu çileden çıkararak bana karşı kötü davranması için teşvik ettim. Suç bende değildi. Bir atı dizleri üstünde koşmaya zorlayabilir misiniz?

Beni arabasında bekleyen amcazade casusluk etmedi. Cana yakın yaman bir delikanlıydı. Kendisinden hoşlandım ve ona uydum. Beni konuşturmaya hiç çalışmadan her şeyden söz etti. Gezintiye gelince, ondan eser yoktu: Daha çok büyük birahanelere uğradık, her türlü içkilerden tattık ve karnımızı mezeyle doldurduk.

Arabamız Mehmed Ali Meydanı'ndan geçerken bir kaldırımda Mihail'i gördüğüm zaman kafam hayli tütsülenmişti. Bastonunu kaldırarak bana işaretler yaptı. Ne demek istediğini anlamadım. Ve işi ciddiye alacağını aklıma getirmeden dostluğumuzu bizim türedi amcazadenin gözleri önüne sermek istemedim.

Araba geçti. Bu bir felaket oldu.

Dostlar yamandırlar. Yürekleri en âşık sevgiliden daha kolayca kırılır. Kuşkusuz, gerekçesi oldukça farklı, ama sonuç hep aynıdır: son derece yavaşça iyileşen derin bir yara.

Arabayı durdurmadığım için, Mihail kaldırımda yüreği incinmiş olarak kaldı. Daha beteri vardı. Bu yürek zaten paramparçaydı. O gün öğleden sonra aldığı bir mektup çok sevdiği bir kadının ihanet etmiş olduğunu haber vermişti. O yüzden

benim hareketimin de kendisine bir başka ihanet gibi görünmesi çok doğaldı.

İşte edinmiş olduğu izlenim buydu: Zengin bir aileye girmekten böbürlenerek arabamı durdurup onun gibi bir çulsuzla ilgilenmeye tenezzül etmemiştim. Bana bunları aynen bu sözcüklerle söyleme zalimliğinde bulundu. Müthiş üzüldüm.

Bizim amcazadeden ayrıldıktan sonra, otelde onu bulmaya gittim. Tanınmayacak haldeydi. Açıklama olarak, ortak bütçemize kattığım paradan arta kalan dört Sterlini cebinden çıkararak suratıma fırlattı:

– Al amcanın parasını!

Bu kadar nazik bir adamın böyle bir harekette bulunabilmesi için ruhunda korkunç bir fırtına esmekte olduğunu tahmin ettim. Yatağıma uzanmakla yetinerek ağzımı açmadım. O da kendi yatağına uzanmış, kaskatı bir halde, kesik kesik bana öyle acı ve dokunaklı şeyler söyledi ki, bir an hiçbir şey işitmez oldum. Mekanik bir piyanonun yüksele yüksele bir gök gürültüsü halini alan uğultuları arasında aklım işlemez oldu. Vücudumu soğuk bir uyuşukluk kaplamıştı. Karanlıkta gözlerim açık, ne kımıldayabiliyor, ne de tek söz söyleyebiliyordum. En sonunda vücudumdan ter boşandı ve kendime geldim. Işığı yaktım. Mihail gitmişti.

Onu aramaya çıktım.

Ekvator kışa özgü güzel bir geceydi. İskenderiye bir bayram kılığına girmiş gibiydi, özellikle de merkezi. Işığa boğulmuş kahvelerle birahanelerde seçkin bir kalabalık adeta birbirini çiğniyordu. Panama şapkalar, fesler, beyaz elbiseler ve bin bir renkli kadın tuvaletleri, gözleri okşayan ahenkli çelişkilerle dolu bir karışım yaratıyordu. Yalnızca, her biri kendi hesabına böğüren korkunç mekanik piyanolar bu manzaranın zevkini bozuyordu.

Mihail'i bu mutlu ortamda bulacağımı ummuyordum: Ordan kaçmış olduğuna emindim. Hatta nerede olacağını bile tahmin ediyordum: *Port-Napoleon*[1]'da. Oraya seve seve gider, Rus tayfaların, hoşlandığı gevezeliklerini dinlerdi. Bu sokakta, yiyecekleri, içecekleri pis ve iğrenç ama çoğunlukla kasada oturan güzel kadınların bulunduğu meyhaneler meraklı yabancıya ayak takımı hayatından çeşit çeşit görüntüler sunar. Burada her milletten müşteri kaynaşır. Birçoğu kumarda batmıştır. Bununla birlikte aralarında zeki, alaycı gemi kaptanlarına, ya da "teklifsiz" eğlencelere susamış deniz kurtlarına da rastlanır. Adam ayartmak burada yasaktır ve şiddetle cezalandırılır. Ama gene de, kapılara gözcüler koyarak yürütülür.

Bu meyhaneci kadınlar, ne kadar rakip olsalar da, lanet *çavuş*'un geçişini külhanbeyi sözleri haykırarak birbirine haber vermekten geri durmazlar. Bu kurala uymayan tek bir kadın duymadım. Bu da, bu "ahlaksız" kadınların bir "ahlak" duygusu taşıdıklarını gösterir. Onlar bunu daha başka biçimlerde de kanıtlayabilir ve "namuslu" denilen insanlar bunlardan bir hayli ders çıkarabilirler, ama şimdi bunlardan söz etmenin sırası değil.

Oraya, içim sızlayarak, arkadaşımı, kalbi kırılmış arkadaşımı aramaya gittim. Sokağın bütün bir parçasını gezdiğim halde onu bulamadım, ama oradan geçmiş olduğunu haber verdiler. Çünkü şimdiden kendisini tanıyanlar vardı. Daha ilk günden güven vermiş ve bu kadınlara manevi bir eşitlik havası içinde davranış tarzıyla dikkat çekmeyi başarmıştı. Bu kadınlar böyle davranışlara açlık duyar ve değerini takdir etmesini bilirler. İçlerinden bazıları kendisine acıklı itiraflarda bulunmuşlardı, içten havasına ancak böyle yerlerde rastlanabilecek türden iti-

(1) İskenderiye'de denizcilerin neşeli mahallesi.

raflardı bunlar. Mihail karşılık verme duygusuyla buraya uğrardı.

Bu sefer de oradaydı, ama hiçbir zaman görmediğim derecede sarhoş olarak. Meyhanede kendisiyle, onu ilk defa gören patron kadından başka kimse yoktu. Şapkasını burnuna kadar geçirmiş, kollarını masa üstünde kavuşturmuş, parmakları arasında bir izmarit, konyak içiyordu. Açık kapının çerçevesi içinde beni görünce, girme diye işaret etti, sallana sallana kalktı, borcunu ödedi, dışarıya çıkınca,

"Beni otele götür," diye kekeledi, "seni bekliyordum. Bu gece bana bir şey söyleme; ben artık ölmüş bir adamım."

Ertesi sabah yüzü perişan bir halde, bana şöyle söyledi:

"Dün bir telgraf gönderdim. Cevap ancak kötü olabilir, ama sekiz-on gün bu cevabı beklemek zorundayım. Nasıl olsa Habeşistan işi suya düştü. Artık oraya gitmeyeceğim. Çok iyi tanıdığım bir dinlenme yerine, Aynaroz'a gideceğim, orada üç ay sürecek bir meditasyon hayatı bana yalnızca Tanrı'ya sunulan bahşişe mal olacak. Yiyecekler, köle ralliplerle onların kardeşleri olan, hemen aynı derecede köle Rus köylülerinden gelir. Üç ay süreyle onların paraziti olacağım ve yeryüzünde bir şey değişmiş olmayacak.

"Ama sen ne olacaksın? Amcan sana bir şey teklif etmedi mi?"

"Hiçbir şey."

"Bir teklifte bulunursa, sana en küçük bir kurtuluş olanağı sunarsa, kabul etmeni her zamankinden fazla tavsiye ederim... Üç ay sonra görüşürüz. Üzülme! Dün gece fena halde canını sıktığımı biliyorum: Gerçek dostlar bunu da anlamalıdır."

*

Aynı sabah, Saint-Georges Oteli'nin tahtakurularına dön-

dük. Tasarruf için, paracıklarımızı esirgemek için, yemeklerimizi üstünkörü, odamızda yedik, nargile içmekten vazgeçtik.

Ama serseri dediğin bu kadar erdemli olmaya gelemez: Parası olsun da harcamasın, bu ondan canını istemek demektir. Parası olmayınca, o her şeyden vazgeçebilir; olunca da, lanetli saatlerinin öcünü alır.

Bu nedenle, hasta yüreklerimizi teselli için yarım sterlini gözden çıkarmadığımız tek bir gece olmadı. Çok mutsuzduk. İlkin ayrılık vardı; sonra Mihail Rusya'dan gelen darbe yüzünden, ben de amcamla tütüncü dükkânı yüzünden üzüntü içindeydik. Artık Mihail'i bir daha göremeyecektim. Onunla ilişkimi kesmem gerekiyordu. Sizi seven akrabaların cömertliği işte böyle olur.

Yeni görevimize uyarak türlü türlü planlar kuruyorduk. Başlıca amaç, Mihail'le Aynaroz'da ya da cehennemin dibinde bir an önce buluşmaktı. Anlaşılmaz bir kader hep bizi ayırmak istemişti. Üç yıl önce, beni yüzüstü bırakarak Rus-Japon savaşında gönüllü sağlık görevlisi olmak için Mançurya'ya gitmişti. Sekiz ay sonra, cebinde minicik bir ikonla geri dönmüştü:

"İşte," demişti, "Japonları yenmek için Çarın askerlerimize gönderdiği şey. Japonlar, kendi askerlerine pirinç gönderiyorlardı. Pirinç putu yendi."

Serserilik sanatında acemi olduğum için her gittiği yerde peşine takılamıyordum. Ama bu sanatın ilk yasasının ne olduğunu görüyordum: Düşüncenin mikroskopik analizine tabi tutulmaması gereken bir gitme arzusu.

Ben de bu sanat için yaratılmıştım.

Vaftiz töreninin ertesi günü, Grèce Kalıvesi'nin taraçasında oturduğumuz sırada bizim casus gelip usulca kulağıma fısıldadı:

"Amca, beraberce konuştuğunuz işi ve size verdiği emri hatırlatmak için beni gönderdi."

"Zahmetinize teşekkür ederim."

"Ama amcanın sözünü dinlemiyorsunuz."

"Nereden biliyor? Sizden mi öğrendi?"

Solucan hemen gidip yetiştirdi:

İki gün sonra, amca aynı kahveye ansızın çıkageldi ve beni Mihail'le beraber otururken gördü. Herkes kendisini selamünaleyküm, diye selamladı. Ben de saygıyla selamladım ve arkadaşının yanından ayrılmadım, beni yanına çağırttı:

"Son defa olarak sana söylüyorum. Bu herifle konuşmayacaksın...

Sözünü kestim:

"Ama onu tanıyor musunuz?"

"Lord Crommer'in oğlu da olsa kendisini tanımaya hiç niyetim yok."

Ve ayağa kalktı:

"Benimle gel!.."

Turfanda mal satan birçok büyük mağazayı dolaştık, bunlara çerezler ısmarladı. Sonra beni tenha bir sokağa çekerek kucakladı ve şöyle söyledi:

"O dostun olacak hayduttan ne zaman ayrılırsan, beni görmeye gelirsin. Hoşça kal!"

"Amca," dedim, "madem ki bir haydutla arkadaşlık ettiğimi sanıyorsunuz, buradan gitmeme yardım edin, bir daha benimle ilgilenmek zahmetine girmezsiniz."

Cevap vermeden uzaklaştı.

Bu bana inanılmayacak bir şey gibi geldi. Nasıl yani? Bana bir tütüncü dükkânı açmaya hazır olduğunu söylerken, beş-on lirayı benden esirgemeye gönlü razı olacak mıydı?

Hayır, bana hiçbir zaman yardımda bulunacağı yoktu.

Beni uçurumun dibine atan işte bu inanç oldu. Mihail de

düşünceme katıldı. Amcamın bana gücenmesi için sebepler bulunduğundan haberi yoktu. Ama bu sebeplerin korkunçluğunu kalbini kırmadan arkadaşıma nasıl anlatabilirdim? Bu derece cömert davranmış olan bir amcanın sevgili yeğeni için "bir şeyler" yapmaktan geri kalmayacağına inandığından, ihtiyarın bu oyun bozanlığını milyonerlere özgü kayıtsızlığa yordu:

"Er geç kafana bir avuç sterlin atıp seni başından savar!" diyordu.

Ben de bu düşüncedeydim.

Şimdi iyi yürekli insanlar bu öykünün sonunu öğrensinler, ve eğer bu onları iliklerine kadar titretmezse, hayat benim sandığımdan bambaşka bir şey demektir.

*

Üç gün daha dişimizi sıkıp gereksiz masrafları kıstık. Kesemizin dibi görünmüştü. Üçüncü günün akşamı, karanlık önsezilerin etkisi altında, kulüpte amcamı görmeye gittim. Yüksek arzularına boyun eğmeye geldiğimi sanarak beni büyük bir şefkatle karşıladı.

Elimi tutarak,

"Nasıl? Anlaşıldı, değil mi? O haytayla vedalaştın mı?" dedi.

"Amca, ben sizinle vedalaşmaya geldim, hem bana Marsilya'ya ulaşıp orada bir hafta yaşayacak kadar bir para vermenizi rica edecektim.

Sapsarı kesilerek ayağa kalktı:

"Defol! Nankör! Bir daha seni burada görmeyeyim.

Oda etrafımda dönmeye başladı. Az kalsın bayılıyordum. Beni dehlize kadar çıkardı.

Otele döndüğümde Mihail'e bu sonuncu girişimin korkunç sonucunu anlattığım zaman, amcamın delinin teki olduğunu ve ikimizi de mahva sürüklediğini söyledi.

Ertesi gün bavullarımızı Saint-Georges Oteli patronuna emanet bırakıp Rudolphe Hanı'na taşındık.

Çok çetin yeni bir hayat başladı.

Elimizde yalnızca üç sterlin kalmıştı. Arkadaşım bunlardan ikisini pantolonunun kemerine dikti:

"'Demir almak' zorunda kalacağımız gün için," dedi. "Açlıktan bitkin bir halde bizi hastaneye kaldıracak olsalar bile onlara dokunmayacağız!"

Bununla birlikte yaşamak gerekiyordu. Biz de yaşadık.

Neşeyle işe girişip üstü kadife kaplı birer tahta hazırladık, üzerine bizim yalancı mücevherlerden seçip seçip iğneledik. Kapkara zemin üzerinde canlı renkler göz alıyordu. Arap mahalleleriyle bayram yerlerini dolaşarak avazımız çıktığı kadar bağırmaya koyulduk:

– *Kullü haga erş tarif! Kullü haga erş tarif!* (Ne alırsan bir kuruşa!)

Eşeklere binerek Ramleh'e giderken hayvan sahiplerinin ardımızdan koşarak "A-i-i A-i-i" diye bağırdığı günleri arıyorduk. Ama serseri, kaderin her cilvesine boyun eğer. Biz de seve seve katlandık. Üstünü de bizim yalancı mücevherler tamamladı.

İlk gün, bir sterlinlik mal satmıştık. Topladığımız para hep kuruşlardan ibaretti. Sonra işlenmiş parçalar olan gerdanlıkları, broşları, bilezikleri ortaya koyduk ve bunları beş kuruşla bir şilin arasında verdik. Bu çeşitler o kadar iyi gitmedi. Tekrar "*Kullü haga erş tarif*"lere başladık ve bildiğimiz dört Arapça kelimeyi habire bağırarak işi yürüttük. Genç fellah kızlar ve hatta yaşlıları, hayran kalarak, hemen etrafımızı alıyorlardı. Parası olmayan bacaksızlara da bedava veriyor, pis bir örtünün deliğinden sevinçli bir gözün parıldadığını görüyorduk.

Ticaretimizin yolunda gitmesinden coşarak yoksulluk günlerinde ettiğimiz yeminleri unutup yeni çılgınlıklara girişmedik

mi? Elbette ki giriştik. Rudolf Hanı'nın tabağını bir kuruşa verdiği bulamacın midemizi bozduğunu ve gecesi iki kuruşa olan yatakların pek rahatsız olduğunu düşündük. Sonra bu şartların bizim gibi tüccarlara layık olmadığı kanısına vardık. Kısacası, tekrar Saint-Georges Oteli'ne döndük. Hemen ardından da, amcazadelerimi çatlatmak için, Grèce Kahvesi'nin taraçasında gelsin çubuklar, gelsin rakılar. Hatta onlara nispet, eşeklere biniyor ve eşekçilere var gücümüzle bağırıyorduk.

"Ramleh'e!"

Tabii, işportalarımızla şehrin civarını dolaşıp "*Kullü haga erş tarif!*" diye haykırdığımızı kimse görmüyordu.

Ama bu "haga"lar çabucak suyunu çekti. Bütün gün ayaklarımıza kara sular indiği ve bağırmaktan nefesimiz tükendiği halde artık on kuruşluktan fazla satamaz olmuştuk. Mihail'in Rusya'dan beklediği cevap da inadına bir türlü gelmiyordu.

Ama nihayet geldi ve tam dostumun beklediği gibi çıktı. O zaman Mihail yalancı mücevherleri şeytana havale edip Aynaroz'a gitmeye karar verdi. Para açısından, hanın kapısını çaldığımız günden biraz daha halliceydik. Dört sterlinimiz vardı. Bu, kıtı kıtına dostumun ihtiyacı olan paraydı. Ben ne yapacaktım?

Çok şükür bir gezgin satıcı geri kalan yalancı mücevherlerimize müşteri çıktı. Ona bunları iki sterline bıraktık.

"Nereye gitmek istiyorsun?" diye sordu Mihail.

"Fransa'ya."

"İki sterline mi?"

"Bir de cesaretim var."

*

Aynı gün, çarşıda amcama rastladım. Yalnızdı. Hemen yanına koşup selamladım ve bana iki sterlin vermesini rica ettim.

Beni ne görmek, ne de cevap vermek istiyordu. Peşini bırakmadım. Canını sıktım. Nafile. Hiç istifini bozmadan yoluna devam ediyordu.

"Hiç değilse bir sterlin verin!"

Cevap yok. Bakmıyor bile.

"Yarın sterlin verin!"

Boşuna. Beni görmüyor. Ama ertesi gün otele, Pire'ye kadar bir güverte bileti ile bir sterlin gönderdi.

Beni *adam* etmek için açmayı teklif ettiği tütüncü dükkânına Mihail'i tercih ederek kendisini üzmüş olduğum için, burada, ruhundan af diliyorum.

Viyana, Ocak 1930

ÖLÜMSÜZLÜK

On altı yıl kadar oluyor. Yunanistan'a gitmek için İskenderiye'den *Arcadia* gemisine binmiştim. İtalyan-Türk savaşı sıralarındaydı. Çanakkale Boğazı kapanmıştı. En iyi dostlarımdan birinin Köstence'ye giden gemilerden birinde ağır hastalanarak Pire ve Atina'nın sefil bir hastanesine yatırıldığı ve orada günden güne eridiği söyleniyordu. Yardımına gidiyordum.

Arcadia'da bir Peru'yla tanıştım. Sporcu tavırlı bir melezdi. Birinci ve ikinci mevki müşterileriyle teklifsizce vakit geçirerek türlü beden hareketleri yapıyor, ancak sonuçta gülünç denebilecek bir parsa topluyordu. Aslında, acıklı halini bana anlattı: parası yoktu ve benim gibi kamarasız, güvertede yolculuk ediyordu.

İtalyanca konuşuyorduk: Adı Domenico idi. Bu sağlam yapılı, kaslı yüzlü, cin gözlü adam, "hafifçe tırtıkladığı" turistlerin kendisini küçümsediklerini anladığından ve güvertenin aşağılık yolcularına karışmayacak kadar da onur sahibi olduğundan dört elle bana sarıldı. Çabucak dost olduk ve birbirimize itiraflarda bulunmaya başladık. İşsizliğe abone olmuş bir atletizm profesörü ve yankesici olduğunu öğrendim. Birinci mesleğini gözlerimle görerek kanaat getirmiştim: Gerçekti, ikincisini ise bana haber veren o oldu. Bu da gerçekti, para çantamı araklayamayacağına kendisiyle bahse girince, üst üste üç gün çantamı "vurdu" Ustalığına hayran oldum.

"Evet, elimden çok şey gelir, ama ancak pek büyük bir para sıkıntısına düştüğüm sıralarda özgürlüğümü tehlikeye atarım. Bugüne kadar polisin eline düşmedim."

Pire'de gemiden inerken, ne yapmak niyetinde olduğumu

sordu. "Hasta ve belki de ölümle pençeleşen bir arkadaşımı arıyorum. Kendisine yardım etmek istiyorum!" dedim.

"Çok güzel!" dedi. "Sen dürüst bir adam olmalısın. Haydi arkadaşını beraberce arayalım. Sıkıntıda ise usta işi bir vurgun yaparım ve bütün parayı ona veririm; sonra Allah kerim... Atina'da bir iş bulacağını umuyorum. Sen Rumca bilirsin, ben bilmem. Belki senden yararlanırım."

Ürkerek,

"Aman ikinci mesleğinde de benden faydalanmaya kalkma da!" dedim.

Melez homurdandı:

"Bu işleri ben tek başıma yaparım. Senin gibi acemilerle böyle işlere girmeyeceğime emin olabilirsin."

İki gün, Pire ile Atina'nın bütün hastanelerini araştırdık, arkadaşının izine rastlayamadık. Aramaktan vazgeçtim.

Bütün "cins" serseriler gibi dengesiz olan Domenico, çılgınca bir hayat yaşıyor, tutum nedir bilmiyor ve yarınını asla düşünmüyordu.

Çizgisi kusursuz beyaz pantolonu, alpaga ceketi, güzel hasır şapkası ve yeni ayakkabılarıyla onun düzgün kılığı yanında, yıpranmış giysilerimle bir leke oluşturuyordum. Bunun dışında, zihniyet açısından pek de aykırı düşmemiştik. Yunanistan'ın cömert gökleri altında asla tasalanmıyorduk; bir yandan iş ararken, ben Yunanlılarla konuşarak, Domenico kadınlara sataşarak "tergaliya"ları kemire kemire geçinip gidiyorduk; ta ki gündelik bir drahmiyi ödemeyecek hale gelip de hancı bizi kapı dışarı edinceye kadar.

Yeni tanıştığım bekâr bir kayıkçıya bundan yakındım. İyi yürekli adam bizi kendi kulübesine çağırdı, biz de sevinerek kabul ettik, ama bu ilk gecenin ertesinde, üstümüzde arpa tanesi gibi iri bitler bulduk! Tepesi atan Domenico, oynadığı

"centilmen" rolünü unutarak, sokak ortasında, yolcularla dolu gezinti yerinde hart hart kaşınıyor, vahşi vahşi bakıyor ve şapkası ensesinde, durmadan tekrarlıyordu:

"Bitleri sevmem! Bite katlanamam!"

Hey gidi! Sanki ben severmişim, katlanabilirmişim gibi. Ama neylersin?..

"Ne olursa olsun!" dedi, "Bir iş arayacağım; bulunca ya kadar da açıkta yatacağım!"

Sözünde durdu ve Atina'ya yaya gitti. Onu bir hafta göremedim.

Ben gene cömert kayıkçının konukseverliğinden yararlanıyor, biraz iş buluyor, daha iyisini bekleyerek iyi kötü geçinip gidiyordum. Derken bir gün Domenico çıkageldi!..

Neşe içindeydi, hem artık kaşınmıyordu. Bütün dişleriyle gülerek bana iki sterlin gösterdi:

"Haydi! Bitlerle boyacılığın cehennemin dibine... Benimle Atina'ya gel. İkimiz bir *numara* yapacağız ve para kıracağız!"

"Numara mı?" dedim. "Beni palyaço mu yapacaksın?"

Beyrut'ta ve Şam'da bir arkadaşın beni pandomim kumpanyasında oynatışını hatırladım; cellat, kaba prens ya da apaş rollerinde mutlak bir sükûtla kendimi gösteriyordum...

"Hey Tanrım!" dedim. "Daha ne kılıklara sokacaksın beni."

Domenico,

"Kılık mılık yok." dedi. "Sen amatör 'boksör' olacaksın. Bense 'profesyonel' Sen bana meydan okuyacaksın, ben kabul edeceğim, suratına birkaç tane indireceğim, seyirciler gülecek, çünkü seyirciler tiyatroya gülmeye hazır olarak gelirler. Yarım saatlik bir gösteri: Sana on, bana on beş frank! Her akşam ikimize bir sterlin lirası, mükemmel bir şey! Güldürmek için de sen birebirsin. Cılız, kansız, tüy gibisin. Ağzına kuru fasulye taneleri doldurursun ve yalancı dişlerini yere tükürürsün."

Yalancı dişler mi? Vallahi az kalsın sahicileri de tükürüyordum.

*

Sahneye çıkmadan önce, yakışıklı, cazip, atlet yapılı Domenico bana haber verdi:

"Dikkatli ol! Sana hızlıca vuracağım, çünkü patron hileye gelmez; ama düşün; yarım saat içinde on frank!.. Dişini sık!"

Gel de sık bakalım, hey canına yandığımın, korkudan elin ayağın tutmazken!

Saf yürekli seyirciler, bu dövüşe çıkmaya cüret eden karikatürü daha görür görmez makaraları koyuverdiler. Hakem bizi takdim etti, el sıkıştık. "Profesyonel" beni, anlaşmış olduğumuzdan fazla bağırttı. Sonra eldivenler ve... haydi boksa!

Hay şeytan götürsün! Daha ilk yumruğu yemeden şakır şakır terliyorum. Üstelik de ilkin benim hücuma geçmem gerekiyordu. Domenico gülmemek için kendini zor tutarak korunuyordu; buna hiç ihtiyacı yoktu. Keyfi istediği kadar benimle oynadı, sonra çeneme indirdiği bir yumrukla ağzımdaki fasulyeleri boşalttı ve beynimi yerinden oynattı.

"Dövüş"ten önce böyle kararlaştırmış olduğumuz için değil, ayakta duracak halim kalmadığından yere yıkıldım.

Hakem saniyeleri saymaya başladı. Daha doğrusu böyle olduğunu tahmin ediyordum, çünkü, kafam sersemlediği için bir şey işitmez olmuştum; ve zavallı adam alkışların gürültüsünden yararlanarak saniyelerini uzatmak zorunda kaldı. Endişelenen Domenico seyircilere arkasını döndü ve bana seslendi:

"Yeter, *fratello*,[1] kalk."

Eksik olma, *fratello*... Kalk kalkabilirsen, ama gel gör ki kafamın içinde dünya bir değirmen taşı gibi dönüyor.

---

(1) Kardeş (ÇN).

Nihayet, sallana sallana kalktım ve seyirciler gözlerinden yaş gelerek gülerken, hangi günahlarının kefaretini ödediğimi kendi kendime soruyordum.

"Dövüş" yeniden başladı. Benim Perulu biraz daha makûl davrandı, tabanları yağlayarak kaçmamdan korktuğu için elinden geldiği kadar kolladı, beni bir sağa sektirdi, bir sola kakıştırdı, sonunda dişlerimi yerinden oynatan bir yumrukla işimi bitirdi.

Perde inerken, acıdan gözlerim kararmış, çenem zedelenmiş, dilimi ısırmış bir halde kulislere kaçtım. Kahkahalarla alkışlar, bir rüyadaymış gibi kulağıma geliyordu: halk haykırıyor, sahneye çağırıyordu; bir daha çıkmaya razı olmadım.

Celladım,

"Gel teşekkür edelim, *fratello*," diyordu. "Lazımdır. Meslek icabı!"

"Gidin başımdan Allahınızı severseniz, ben meslek falan bilmem!"

Ertesi gün odamızda, bana kafam sanki pelte haline gelmiş ve kazan kadar olmuş gibi geliyordu. Kaburgalarım ağrıyordu. Ekmeği ısıramıyordum.

Bohçamı dürdüm.

"Ben gene boyacılığa dönüyorum, dedim Domenico'ya. "Yarım saatte kazanılan on franka karnım tok!"

"Dur," dedi. "Cebimde bir spor kurumunun teklifi var: Öğrencilerine atletizm dersleri vermemi istiyorlar. Kabul ediyorum. Bana çevirmenlik yaparsın. Gör bak ne rahat yaşayacağız."

Peki. Haydi bunu da yaşayalım bakalım.

Gerçekten bir serseriye yaraşır günler yaşadık. Açık havada, büyük bir avlunun düzenlenmiş zemininde, öğrenciler birer birer gelip kaburgalarını kırma sanatını öğreniyorlardı. Bunlar,

her sınıftan gençlerdi, en zenginlerden tutun da işten canları çıkan işçilere kadar.

Domenico güreşmeyecek, sadece güreşin nasıl yapılacağını gösterecekti. İşte, müdürün gözleri önünde, çocukların her birini bir iki dakika zarif bir şekilde kavrıyor sonra onları aralarında güreştiriyor ya da kendilerine bilgi veriyordu, ben onun sözlerini Yunanlılara çeviriyor ve berikilerin sorduklarını da profesöre söylüyordum.

Ama bu saçmalıkları bir yana bırakalım.

*

Bu kurumun tüysüz üyeleri arasında arkadaşlarından daha yaşlı bir öğrenci, otuz yaşlarında, çok uzun boylu, çok zayıf, bıyıklı, gülünç tavırlı ve peygamber yüzlü, Haralambo adında bir "babalık" vardı. Kenarda durur, güreşleri devamlı bir dikkatle seyreder, habire sigara içerdi. Bizim Perulu ona "tahammül edemez", hayli içerler ve "öğrenme" sırası ona gelince, melez, adamcağızın kemiklerini kırardı.

Zavallı Haralambo uysal bir adamdı, elinden geldiği kadar sesini çıkarmazdı, ama sonunda müdüre şikayet etti. Müdür bana: "Profesöre söyle, dedi, kendisini öğrencilere ders versin diye tuttuk, pestilini çıkarsın diye değil."

Domenico gülmekten kırıldı:

– *Ma que,* "ders" *caro mio!* (Ne dersi, canım!) Bu soytarı çobanlıktan başka bir şey yapamaz! Atletizm onun ne kemiklerine, ne de otuz yaşına göre bir şey.

Ben de bu düşüncedeydim, ama dostumdan daha ilerisini görüyordum. Bu uzun ve ciddi evliya yüzü, bu içtenlik, bu öğrenme isteği, kötülüğe katlanmadaki bu tevekkül... Yok, diyordum, bu adamın kalıbı altında bir şeyler gizli olmalı.

Gerçekten, bir şeyler gizliydi. Güzel bir şeyler. Daha doğrusu...

Ama yargıyı size bıraksam daha iyi olur.

Bir akşam, Domenico'dan ayrılarak öğrencilerin çıkmasını bekledim ve Haralambo'nun peşine düştüm. Bir sokak dönemecinde yanına sokuldum:

"Benimle bir kahve içer misiniz, Kir Haralambo?"

O da benim kadar yoksul kılıklı olmakla birlikte, beni tuhaf tuhaf süzdü ve canımı sıkan bir tereddüt anı geçirdi. Sırık gibi dimdik durarak sert bir bakışla yüzüme baktı; ona dostça gülümsedim ve bakışlarından gizlediğim anlamı okusun diye gözlerimi gözlerine diktim. Kendi âlemlerini kendi yaratan insanların ne tuhaf yaratıklar olduğunu tecrübemle biliyordum.

Gevşek bir sesle,

"Nasıl isterseniz..." dedi.

Sonra, kahve fincanları karşısında sordu:

"Benimle kahve içme ihtiyacını neden duydunuz?"

"Ne bileyim... Siz hiç böyle ihtiyaçlar duymadınız mı?"

Utanmış göründü, dudakları hafifçe kımıldadı:

"Evet, bir zamanlar."

"Ben bugün de duyuyorum. Kötü bir şey mi bu?"

"Kötü, ya da iyi, sizin bileceğiniz iş, ama ne işinize yarıyor bu?"

Bazı insanlar beni ilgilendiriyor."

"Kötü bir ilgi. Bütün insanlar aynıdır."

Yüksek sesle,

"Doğru değil! Bütün insanlar aynı değildir," dedim.

Şaşarak,

"Ya!" dedi.

Ve iri gözlerini açtı, sonra alaycı ve ciddi bir tavırla ekledi:

Aynı değil midir? Öyleyse, arkadaşınız profesöre eşeğin teki olduğunu söyleyin!"

Bu sözler üzerine Haralambo kalktı, elimi sıktı ve beni yüzüstü bırakıp gitti. Bu sözler karşısında şaşkınlıktan ağzım açık kaldı.

Domenico'ya bunu anlatmadım, ama Haralambo'ya karşı daha insanca davranmasını rica ettim; müdürün kızarak bizi defedebileceğini, sonra yeniden bitlerle haşır neşir olacağımızı söyledim.

İnsanlığından ya da korkudan, Domenico insafa geldi ve bundan sonraki derste adamcağıza çok daha sabırlı davrandı. Haralambo bu harekete karşı derin bir minnet duydu. Beni bir kenara çekerek, evine beraberce gitmemizi rica etti. Benim istediğim de buydu.

Gittim.

Dizleri üstünde yemek yiyen bekârlara özgü yağ kokuları sinmiş tozlu bir odada, kitaplar, kırık dökük eşyalar, el yazıları, çamaşırlar, karmakarışık her tarafa saçılmıştı.

Bezgin bir tavırla,

"Bu karışıklığa aldırmayın," dedi. "Ne karım var, ne de *maddi* düzen anlayışım; kafamda başka şeyler var."

Haralambo bir prens gibi konuşuyordu. Bana nezaketle yer gösterdi, pis bir ispirto ocağı çıkardı ve erbap işi iki kahve pişirip baştan savma yıkanmış fincanlara koydu.

"Suyum bol değil," diye özür diledi, "ama çekinmeden içebilirsiniz, hasta değilim..."

Sonra, apansız, iskemlesine uzanarak ve bir sigara tellendirerek, bilgince ama içten bir tavırla aşağı yukarı şunları anlattı:

"Evet, insanlar birbirine benzemez, bazıları eşekten farksızdır: *Madde* ile yetinirler. Ben bunlardan değilim. Beni ilgilendiren ruhtur. Yani, nasıl? İnsan böyle bir hayvan gibi yaşayıp en küçük bir iz bırakmadan yıkılıp gitmeli mi? Böyle şey olmaz, bu hiç yaşamamış olmaktan beterdir. Hayat demek arka-

da bırakılan iz demektir, senin bir ruha sahip olduğunu kanıtlayacak olan budur; bunu kanıtlayamayan adam sadece bir hayvandır. Onun içindir ki bir *iz* bırakmak amacıyla ben elimden geleni yaptım, ama başarabildim mi bilmiyorum. Bunu bilenler beni ciddiye almıyor, deli sanıyorlar; oysa normal bir insan olduğumu pekâlâ görüyorsunuz. Size kendi yazmış olduğum bir piyesi, iki perdelik bir dramı okuyarak bunu kanıtlayacağım."

Bir kâğıt yığını aldı, başladı.

Ve bitirdi. Ama ben hemen hemen hiçbir şey anlamamıştım. *Edebi* Yunan dilini bilmiyordum. İki saat içinde, bütün anladığım şey, okuyuşunun seçkin, anlamlı ve yüz hareketlerinin zengin olduğuydu. Bir tiyatro oyuncusuydu.

Eseri hakkındaki fikrimi sormadı, buna sevindim.

Karanlık basmıştı. Haralambo, kendisi kadar sönük bir gaz lambası yaktı.

"Kabul ederseniz yemeği beraber yiyelim," dedi.

Hemen masaya ekmek, zeytin ve salata çıkardı. Hepsi de temizliği kuşkulu şeylerdi.

Şakır şakır terliyordu, gömleğinin düğmelerini çözdü, biz yemek yerken, boynunun derisine bakıyordum: Bir parşömen yaprağı gibi gergin ve şeffaf, yukarı aşağı kayıyordu. Gözleri odanın karanlık bir noktasına dalmıştı. Karnını doyurmak ona bir angarya gibi geliyordu. Düş kuruyordu.

"Bu, yaptığım işlerin bir kısmı. Hoşunuza giderse size daha başka şeyler gösterebilirim. Örneğin, eski tiyatrolarda ses düzeni hakkında bir yazım var. Yarın sabah gelin. Sizi Akropol harabelerinde dolaştırayım."

Ertesi gün, belirli saatte gittim. Ne yazık ki, bu sefer de hiçbir şey anlamadım. Onun bilgince düşünceleri bana Aristo'dan okunan bir parça gibi geliyordu.

Bana uzun uzun anlattı: Tümüyle zihinsel olan güzellikten, Yunan mimarisindeki çeşitli üslupların kaynaklarından söz etti, bir anıtta kaybolmuş olan şu ya da bu parçanın eskiden ne şekilde olduğunu açıkladı, Akropol müzesinde bulunan şeyleri bir bir tarif etti. Sonra, Dionysos Tiyatrosu'nda dolaşırken, koltukların mermerine kazılmış adlar hakkında bir kulağımdan girip ötekinden çıkan bir sürü şeyler anlatan Haralambo, akustiğe geçti. Tiyatronun bulunduğu yerde toprak altına oyulmuş kocaman bir kovuk gösterdi, haykırdı ve ayakları dibinde bulunan deliğe kulağımı dayamamı söyledi. Eski çağ tiyatrosuyla akustiği hakkındaki açıklaması tam bir saat sürdü.

"Bir şey anlamadığımı fark ediyor mu acaba?" diye düşünüyordum.

Hayır, fark etmiyordu. Anlattıkları benim için değil, kendi ruh dünyasını doyurmak içindi. Dudakları ateş içinde, yüzü pırıltılı, sesi hırıltılı, gözleri iki bin yıl geriye bakan Haralambo artık yalnızca bir ruhtan ibaretti, *maddesi* uçup gitmişti. Ben onun için yalnızca bir aracıydım.

Bilmiyorum neden, öğleyin benden ayrıldı. Saat ikide tekrar buluştuk. Tezeus tapınağıyla Sokrates'in hapsedildiği iddia olunan yeri gezdik, buralarda da bir sürü lafla kafam şişti, cahil olduğum için bunlardan bir şey anlamadım.

Bununla beraber, bu adamın ne diye atletizme burnunu soktuğunu merak ediyordum. Felsefeyle, kaburgalarını kırma sanatı arasında ne gibi bir ilişki buluyordu?

Aynı günün akşamı, evinde oturduğumuz sırada, Haralambo bir keman çıkardı ve yanağını çalgıya dayayarak, gözleri baygın, uzun uzun gıcırdattı. Fena halde canım sıkıldı!

Yorgun düşünce de,

"Bütün bunlar güzel şeyler," dedi, "ama anlaşılması kolay değil. Güzel sanatlar, felsefe büyük adamlar tarafından yaratılıp zevk alsınlar diye insanlara sunulmuş güzelliklerdir. Güç iş

bu. Onun için, atlet olmaya karar verdim. Canlı plastik sanatı —vücut güzelliği, sağlık bilgisi— her insanın harcıdır.

"Okulda beden eğitiminden iyi not alırdım ve demir gibiydim. Olimpiyat oyunlarından birinde bir birincilik kazanmayı başarırsam, cemiyetimiz, ölümümden sonra bana bir heykel diker. Ne de olsa bu da bir izdir, bir ruh sahibi bulunduğumu, bir nevi *ölümsüzlüğe* eriştiğimi gösterir."

Haralambo alnından sızan terleri sildi.

Birkaç gün sonra, bir güreş dersi sırasında, Domenico müdürle bozuştu, öğrencilerini bu sefer hiç de zarif olmayan bir şekilde boyunduruğa almaya kalkışmıştı ve kendimizi yine "sefalet" içinde bulduk.

O zaman ona Haralambo'nun derdinin ne olduğunu anlattım: "*Ölümsüzlük*"

Tasalı olan ölümsüzlük profesörü, gevezeliğe hevesli olmadığını gösteren bir tavırla omuz silkti.

"Bitler olmasaydı, ölümsüzlüğe bir dereceye kadar katlanılabilirdi," dedi.

Domenico iki gün surat astı ve konuşmadı. Üçüncü gün, alışılmadık bir biçimde erkenden, benden önce uyandı. Yüzü yeşilimtraktı. Sigara içerek mekanik bir tavırla giyindi. Sonra sükûnetle bütün ceplerini yoklamaya koyuldu; mektuplar, müsveddeler, notlarla dolu kâğıtçıklar çıkardı ve hepsini yırttı; bir cep defterinden, inceden inceye gözden geçirdikten sonra birkaç yaprak kopardı. Nihayet doğrularak, başparmağıyla işaret parmağını burnuma dayadı:

"Bu iki parmağı görüyor musun? Ha, görüyor musun bunları?

"İşte gene öyle sıkıntılı anlarımdan birini yaşıyorum ki, yoksulluktan kurtulmak için özgürlüğümü tehlikeye atmak zorundayım. Onun için, bugün bu iki parmaktan bütün sanatlarımı, bütün ustalıklarımı göstermelerini isteyeceğim! İyi koru-

nan bir cebe dalarak beni sefaletten korumalarını isteyeceğim!.. Bu ne demektir, biliyor musun?"

Domenico kan bürümüş gözleriyle bana bakıyordu.

"Evet," dedim, "müthiş bir şey olmalı..."

Sözlerimi heceledi:

"Müt-hiş-bir-şey-olmalı... Müthiş değil, korkunç, öldürücü bir şey! Korku, tehlike söz konusu değil. Ama kalbim ve nefesim duruyor, kanım zehire dönüşüyor! Bir canavar oluyorum. Parmaklarımı bir yabancının cebine daldırdığım an, bu iki parmağın cehennem ateşinde yandığını hissediyorum. Domenico çalmak zorunda ve onun hırsızlığını zenginlerinki gibi kanunlar korumaz."

İki adım gerileyerek göğsüne bir yumruk indirdi:

"Büyük sanatçı benim, rahat koltuklarda oturup sanat yapan bütün o ciğeri beş para etmezlerden daha büyüktür benim deham! Benim sanatım, amansız bir savaştır."

Durdu. Odanın ortasında bir iskemlede oturmuş, başını elleri arasına almış, dirseklerini dizlerine dayamıştı. Sükunetini bulmaya çalışıyordu...

Sonra, sönük bir sesle ve gitmek için ayağa kalkarak,

"Atina ile Pire arasındaki elektrikli trende dolaşmaya gidiyorum. Bir vurgun yapmaya çalışacağım. Ama sadece koşullar uygun olursa. Başı havada dolaşan bir sürü turist var. Başarırsam yarın akşamdan önce beni görürsün, gelmezsem, *mesleğimde* ilk kez yakalandığımı anlarsın.

Ertesi sabah, Domenico fırtına gibi geldi, önüme elli drahmi attı. Beni kucakladı ve bir daha dönmemek üzere giderken, nefes nefese,

"Senden ayrılıyorum! Allahaısmarladık! Senin Haralambo *yaşam sonrası* ölümsüzlüğü arıyor; bu ölümsüzlük benden uzak olsun!"

Menton-les-Sapins, Mart 1927

SOTİR

Tren Köstence istasyonunda durdu. Öğle vaktiydi. Adrian, yüzü paltosunun içine gömülmüş, yürümeye koyuldu. Fırtına vardı. Rüzgârın kasırga halinde sürüklediği kalın kar tabakaları sokakları kudurmuşçasına süpürüyordu.

Ötede beride, başı sarığın şalına tümüyle gömülmüş, bileklerinde sıkılan rahatsız bir şalvar, yoksul bir Türk ya da başka bir Balkanlı görülüyordu. Adrian bir an duruyor ve acıma duygusuyla onları gözleriyle izliyordu. Ovidius Meydanı'nda, Makedonya Lokantası'nda yerini kendisine gösterecek bir tek adama rastlamadı. Tabelalara bakarak bir hayli dolaştı. Büyük bir kitabevinin camekânında, gösterişli bir şekilde serilen güzel bir tablo gördü: Bu bir kış manzarasıydı. Soğuğa aldırmadan, onu uzun boylu seyretmekten kendini alamadı: "Evet, diye düşündü, güzel, güzel: Ama tek başına *güzel* ne ifade eder?"

Kitabevinin köşesini dönünce, Makedonya Lokantası'yla karşılaştı, girdi ve doğruca, patronun bulunduğu kasaya gitti.

"Daçya vapurunda çalışan sakallı bir tayfa olan Sotir buraya uğrar mı?"

"Evet, her zaman, ama yemeklerden sonra, kahve içip laf etmek için.

"Güzel, ben yemeği burada yiyeceğim ve onu bekleyeceğim.

Paltosunu çıkardı, bir masaya oturdu, yemek ısmarladı.

*

Daçya vapuru Köstence ile İskenderiye arasında sefer yapan devlet malı dört güzel gemiden biriydi. Adrian ertesi gün bu vapura binecekti. Sorduğu tayfa Sotir, bu geminin kilercisi

ve ancak deniz emekçilerinin şeref verdikleri meyhanelere devam edenlerin rastlayabilecekleri o uluslararası acayipliklerden biriydi, "çenebaz"lardan ve bitip tükenmez hikâyeler anlatanlardan değildi, onun şaşırtıcı çelişkileri vardı: Yetenek, iş çıkarma gücü, dürüstlük, çeşitli meslekler konusunda bir sürü bilgi; öte yandan, yaman bir kararsızlık, itaatsizlik, öfkeler. Çok sayıdaki kaptanlardan biri bir gün ona,

"Sotirciğim, emrim altında beş yıl rahat dursan, seni ikinci kaptan yapardım," deyince şöyle cevap vermişti:

"Küflenmekten korkuyorum, kaptanım. Hem ikinci ve sizin 'emriniz' altında olmak değil de birinci ve kendi emrim altında olmak istiyorum. Bana emrettiğinizi aklınızdan geçirmeyin.

Doğru söylüyordu. Ancak inceliklerini kavradığı andan itibaren, kimse karışmadan tek başına kusursuz becerebileceği işleri kabul ederdi; biri karışmaya kalktı mı, basardı istifayı.

Adrian onu geçen yaz, Sinaya'nın bir işçi lokantasında tanımıştı. O sıralarda baş gösteren devrimci hareket hakkında çıkan acı bir tartışma sırasında Sotir ona teklifsizce hitap ederek damdan düşer gibi sormuştu:

"A. mısın, S. misin? (Anarşist mi, sosyalist mi?)"

"Ben yapıcıyım. Yalnızca yıkmaya hevesli değilim, diye cevap vermişti.

"Bunun için gerekli araçlara sahip misin?"

"Onları biz kendimiz yaratacağız."

"Sizin yeni kuracağınız dünyada herkese yer olacak mı?"

"Herkese, boş gezenlerden başka.

"Ya! Öyleyse ben yokum: Boş gezmeyi severim çünkü.

Ve boş gezmeyi seven bu adam baştan ayağa alçıya ve toza bulanmıştı. Adrian bu sözü bir kahkahayla karşıladı.

"Tüh, dedi, "sevsinler böyle boş gezeni!"

Güneş batmadan önce bu saray sayfiyesinin muhteşem ko-

rularında bir gezinti yapmak için beraberce çıktılar. Adrian, içinde kaynaşan serüven dürtüsüyle, kendisinden çok yaşlı olan bu adama hemen bir yakınlık duydu. Ve yufka yürekli bir maceracı olan Sotir de, bu saf yürekli delikanlıda yanı derecede şefkate âşık bir çırak bulunduğunu anlamakta gecikmedi. Sotir'in bütün benliğinde –bir pazar akşamı dağdan inen o neşeli kafileler gibi– sınır tanımayan, yeryüzünü vatan bilen ve gidiş gelişleri başlıca gıdaları olan bütün yerinde durmaz insanların çevrelerine yaydıkları o yüksekliğin havası solunurdu.

Koruda, bitip tükenmez bilmez gibi görünen ıssız bir yola girmişlerdi, işte o zaman, Adrian, ömründe ilk kez, büyük bir özgürlükçü sesin boğuk çınlamasını işitti. Bu, insan tutkuları içinde en soylusunun, İncil havasına bürünmüş mistik ilanıydı: Kendi iradesiyle hareket etmek ve ölümden daha acı olan her türlü zorlamadan kaçınmak. Hiç farkında olmadan bu tutkuyu içinde taşıyan, ama insanları bildiği bir adla yaftalamak isteyen Adrian sordu:

"Demek anarşistsiniz?"

Arkadaşının kendisini daha iyi anladığını sandığı için biraz bozulan Sotir cevap verdi:

"Yok, anarşist değilim, sadece özgürlüğü seven bir insanım, oysa anarşistler özgürlüğü sevmezler, ya da sevdiklerini sanırlar: Anarşistler özgür insanlar değildir, onlar anarşist, yani düzensiz insanlardır, oysa bu dünyada her şeyde bir düzen vardır, hatta özgürlük aşkında bile. Ben özgür olmayı severim, ama kimseyi benim gibi olmaya zorlamam. İnsanların çoğu köle olmak için doğmuştur. Özgür bir ruha sahip olmak kolay değil. Yarın da, hatta on yüzyıl sonra da kolay olmayacak. Köle olmak demek iş zincirini kemerine bağlı taşımak demek değildir. Özgür adam olmak da kendi hesabına çalışmak ya da hiç çalışmamak anlamına gelmez. Köle, hayvandır; dünya kurulalı beri emir altına girmeye mahkûm, aşağılık bir malzemedir, her

şeyden önce, aşağılıklığa boyun eğen, niteliksiz bir malzeme. Özgür adama oranla köle, bereketli toprağa oranla kumluk yer gibidir. O cansızdır, ancak başkalarının iradesiyle harekete gelir, tıpkı rüzgârların keyfine tabi olan kumlar gibi. O zaman hareketleri körü körünedir ve felakete yol açabilir. Her şeyi kaplayıp ezer. Bir imparatora ya da krala, ya da bir demokrata veya demagoga basamaklık eden kölelik işte budur. İster kenar mahalle halkı olsun, ister bir parlamentoda toplanan daha sınırlı insanlar, daima kuvvetli bir elin hükmü altındadırlar. Bu tür insanlar ancak iki türlü yaşam tarzı bilir: Hükmetmek ya da hükmedilmek. Bu da kendisine emreden başa bağlıdır. Bu iki egemenlik arasında özgürlükten nasıl söz edilebilir?"

Adrian, biraz mahçup, sordu:

"Sizin düşündüğünüz hükümet şekli nasıl olmalı?"

Sotir omuz silkti:

"Böyle bir şey düşünmedim."

"Ama bu tam anlamıyla anarşi demektir."

"Tam anlamıyla değil: İktidara çağrıldıkları zaman anarşistler, her şeye rağmen hükümet kuracaklardır, çünkü dünyanın yönetilmesi gerekir. Yoksa, bir hükümet onların zararına olarak, anarşist olmayanlarca kurulur. Her iki halde de özgürlükten eser kalmaz. Anarşist görüş ideal toplumu mükemmel tarif etmiştir, ama bu, hayatta vücut bulmak zorunda kaldı mı, ülküsünün kötü bir karikatüründen ibaret kalır: Bir delinin eline verilmiş ince bir ipek tül.

"Özgürlük, oğlum, gerçek özgürlük, ahenk demektir. Dövüşsüz, sövüşsüz bir gelişme. Bu, ancak yıldızların hareketlerinde görülür, orada yüce buyruk, kusursuz ve yanılgısız buyruku hüküm sürer. Yeryüzünde, onu bu yüce biçimine, aşka yakın bir derecede, ancak insanlardan daha az çapraşık olan yaratıklarda bulursun. Turnaların nasıl yaşadıklarını bilir misin?

"Turnalar ideal bir topluluk hayatı yaşarlar. Sürü halinde,

her biri kendi keyfine göre hareket eder, yiyip yememekte, uyuyup uyumamakta, tek ya da çift ayak üstünde durmakta özgürdür ve yalnız bir hükme boyun eğer; aşka. Kırlarda, yazın uyuşturucu koynunda uyudukları sıralarda bir nöbetçi uyanık durur, gerekirse tehlike işaretini haykırır. Sonra, sonbahar geldiği ve kuzey rüzgârı tüylerini okşamaya başladığı zaman, mahzunlaşırlar. Birkaç gün sonra, genel bekleyiş ortasında, ani ve keskin bir çığlık ardından ilk havalanış, sürüyü elektriklendirir, topluluğu temelinden sarsar. Sıcak ülkelere doğru akın emri, kendinde cinsin dehasını taşıyan tarafından verilir, o, ucu önde olarak yayvan bir açı şeklinde oluşan kafilenin her zaman başında bulunur.

"İşte insanlar için dileyebileceğimiz tek özgürlük, bizim hiçbir zaman sahip olamayacağımız gerçek anarşi; çünkü söylendiğine göre, biz turnalardan üstünmüşüz."

O akşam bir daha buluşmamak üzere ayrılmışlardı. Bir patronun hesabına boyacılık yapan Adrian, birkaç gün sonra ansızın, yeni bir yapının kendisini beklediği Bükreş'e gönderilmişti. Bununla birlikte Sotir'in izini bulmayı başarmıştı. İbrail'de bir tayfayla tartışırken, arkadaşının eski deniz kurdu mesleğine dönmüş olduğunu bir rastlantıyla haber almıştı. O sırada Sotir'in *Daçya* vapurunda bulunduğunu da öğrenmişti.

*

Adrian yemeğini bitirmişti. Bir kahve istedi, sigarasını yakarak, yolculuk düşüne daldı. Birkaç gününü yolda geçirerek lokanta ve otellerde hizmetine bakılacağı için kendini her türlü kaygıdan uzak sanması, işçinin zararsız bir zevkidir. Kapının yanında oturmuş, bütün yeni gelenleri gözleriyle izliyordu. Arkadaşının kendisini orada görünce nasıl şaşıracağını düşünerek bir çocuk sevinciyle gülümsedi.

Sotir yalnız geldi ve Adrian'ın farkına varmadan masasına sürünerek geçti. Beriki onu eteğinden tutup çekti ve kilerci, dönünce, gerçekten şaşakaldı:

"Vay, sen misin? Nereden çıktın, yahu!" diyerek Adrian'ın uzattığı eli hararetle sıktı.

"Önce şuraya, yanıma otur: Sana söyleyecek çok şeyim var."

Ve garsona seslendi:

"Sotir'e de, bana da birer kahve!"

Sotir onu boğacakmış gibi elleriyle işaret ederek,

"Demek sen adamı böyle ararsın, ha delikanlı?" diye çıkıştı.

"Ah, dostum, buna en çok üzülen ben oldum: O geceden iki gün sonra, bizim patron beni ansızın Bükreş'e gönderdi. Benim turnalar gibi özgür olmadığımı pekâlâ biliyordun. Ama bugün bir kuş kadar özgürüm."

Sotir, alaycı bir tavırla, sordu:

"Ne kadar zaman için?"

"Ne acı! Biliyorum. Hatırlatma bunu. Bir an için iş zincirini unutup senin yanında bulunmanın tadını olabildiğince çıkarmak istiyorum.

"Beni o kadar çok mu seviyorsun?"

Kırçıl kıllarla kaplı başını Adrian'a doğru eğiyordu.

"Evet, Sotir, seni seviyorum; o zamandan beri hep seni düşündüm: Sen iyi bir dostsun, değil mi?"

Ve dostluk için yaratılmış yüreğinin bütün içten sevgisiyle elini sıktı.

Sotir, alaycı tavrını bıraktı:

"Yanılmıyorsun: Evet, Adrian, iyi bir dostum, herkes için değil, özellikle senin için. Ben de, acaba ne oldu diye sık sık seni düşündüm. Burada ne işin var, söyle bakalım: Yoksa böyle bir zamanda Köstence'de iş aramaya mı geldin?"

"Yok, burada değil, olabilirse Mısır'da."

"Mısır'a mı gitmek istiyorsun. Sahi mi?"

"Sahi? Sen ne dersin?"

"Ne zaman gitmek istiyorsun?"

"Yarın akşam. Daçya ile... seninle beraber!"

"Demek Daçya'da çalıştığımı biliyorsun?"

"Evet. İbrail'de öğrendim, bu beni cesaretlendirdi: yolculuğu senin yanında yapacağım. İster misin?"

Sotir, cebinden, kapağının içi pamuk dolu süslü bir Mısır sigara kutusu çıkarıp Adrian'a uzattı. Genç adam sigaraların güzel kokusunu içine çekti:

"Buna para yatırabiliyorsun, demek?"

"Ben her istediğimi yaparım, ama yalnızca yapabileceğim şeyi isterim; bu kutunun fiyatı Mısır'da sadece bir frank otuz santimdir."

Sonra, sigarasının dumanlarını iştahla çekerek, gözleri sokakta, Adrian'ın sorusuna gevşek bir sesle cevap verdi:

"Dostum, bu çılgınlık hakkında bütün düşündüklerimi şimdi sana söyleyemem, çünkü yaptığın kesinlikle bir çılgınlık. Başka diller biliyor musun?"

"Rumca konuşurum, o kadar."

"Mısır'da Rumca konuşulur, ama sen ilk çılgınlıktan sonra akıllanacak adamlardan olmadığına göre başka diller de öğrenmelisin. Fransızca, İtalyanca. Dahası var. Dil bilsen de bilmesen de daima sıkıntı çekeceksin. Tabii meramını anlatabilirsen sıkıntın daha az olur. Ama başlıca sorun tek başına üzülmek ve başkasını üzmemektir. Ardında ağlayabilecek birini bırakıyor musun?"

"Şimdiden ağlayan birini.

"Annen mi?"

"Evet."

Sotir, arkadaşının yüzünde üzüntüsünü okudu ve parmağını açık bir yaraya bastığını fark ederek durdu. Bir an sustuktan sonra, daha fazla ileri gitmek istemeyerek, avutmaya çalıştı.

"Hiç deniz gördün mü?" diye sordu.

Eviyle ilgili acı düşüncelerin etkisi altında üzgün bir hal alan Adrian, iştahsız cevap verdi:

"Hayır, hiç görmedim."

"Pekâlâ, öyleyse çıkalım buradan.

*

Rüzgâr biraz kesilmişti, ama müthiş soğuk vardı. İki dost deniz kıyısındaki gezinti yerine doğru yürüdüler. Adrian'ın üzüntüsü belliydi, arkadaşını daha yeni tanımaya başlamış olan Sotir beceriksiz hareketinden dolayı pişmandı. Onu neşelendirmeye çalıştı, ama öteki ancak nezaketen cevap veriyordu. Bir dönemeçte, deniz, iri köpüklü dalgalarıyla, ansızın gözleri önüne serildi. Bulundukları yüksek yerden göz, uzaklarda daha karanlık denizle karışan karanlık ufkun yarıdan fazlasını kavrıyordu. Kıyıya çarpan dalgaların gürültüsü kulaklarına ürpertici aralıklarla geliyordu. Adrian, hazin düşüncelerine rağmen bu karamtrak ve hareketli geniş ovanın manzarasından heyecanlanarak durdu.

Karşısındaki adamı ilk izlenimle ölçmek isteyen Sotir sordu:

"Ne duyuyorsun?"

"Şimdiden geminin üstünde olmak ve etrafımı sularla çevrili görmek isterdim.

"Korkmuyor musun?"

"Yok, korkmuyorum... Bu kadar geniş, bu kadar uzak ufuklar olabileceğini hiç aklımdan geçirmemiştim; denizin ortasında ufuk çemberi görkemli olsa gerek, diye düşünüyorum.

Böyle, bir gemide günlerce ve gecelerce denizin ortasında kaybolmak! Herhalde bu unutulmayacak bir manzara olmalı, değil mi?"

Sotir cevap verdi:

"Evet, ama bunu görmek herkese nasip olmaz."

Ve şöyle düşündü: "Bahtsız, felaketlerinin sonu olmayacak!"

Adrian:

"Bu sonsuzluğu biraz da kuytu bir yerden seyretmek isterdim." dedi. "İnsan burada soğuktan donacak."

Sotir, dostunu kolundan tutup çekti ve beraberce Gazinoya doğru yürüdüler. Kapıda, burasının neresi olduğunu bilmeyen Adrian, kılavuzuna hayretle baktı:

—Buraya girmek mi istiyorsun?

Öteki, başıyla tasdik ederek kapıyı açtı, böyle yerlere her gün giren bir adam alışkanlığıyla döner-kapıyı itti ve Adrian kendini ihtişamıyla göz kamaştıran, bütçeyi sarsan o birinci sınıf salonlardan birinde buldu. Bu saatte müşteri azdı. Sotir, bir köşede, denize bakan koridor yanında bir masa seçti ve göğüslüğü pırıl pırıl ışıldayan fraklı garson koşup gelince "bir şişe Médoc şarabı" ısmarladı.

Şaşkına dönen Adrian,

"Sotir be," dedi, "deli misin, bu kılığımızla buraya girilmez; hem korkunç pahalı bir yer olsa gerek!.."

"Gözü doymazların ödeyeceğimiz haracı kabul etmelerine imkân verecek kadar temiz kılıklıyız."

"Konsomasyonun pahalılığına gelince, eh, çocukcağızım, içten kederlenmiş bir dostu oyalamak için insan bundan çok daha pahalı çılgınlıklar da yapar!"

Adrian, kilercinin gözlerinde o zamana kadar bilmediği garip bir ateş gördü. Hâlâ kara ve vahşi bir sakalla çevrili tunç

rengi uzun yüzü, bu sıcak salona gireliden beri terden pırıl pırıldı. Sotir güzel kır saçlarını örten şapkasını çıkardı ve yorgun bir hareketle alnını sildi. Adrian, onun elini tutup sıkarak,

"Seni üzüyorum, değil mi dostum?" dedi: Affet beni. Korkunç şüphelerim var, ama senin yanında kendimi öyle iyi hissediyorum ki! Sık sık sebebi belli olmayan hüzünlere kapılıyorum. Her zaman yalnız dostlukta biraz teselli bulabildim. Sen de bir dostsun, Sotir, hissediyorum. Gerçek bir dostu ben çabuk anlarım."

Sotir, inanmadığını gösteren bir gülümseme ile sordu:

"Dostların oldu mu?"

Adrian hararetle atıldı:

"Yalnız bir dostum oldu, hâlâ dostum."

"Nerede şimdi?"

"Kahire'de. Şüphelerimi yenen de zaten onu görmek isteği."

Garson şarabı getirdi, şişeyi açtı ve yapmacık tavırlarla kadehleri doldurdu.

Kadeh tokuşturdular. Sotir, bardağını elinde tutarak aynı şüpheleri dile getirerek,

"Kahire'deki dostunun sağlığına!" dedi.

Ve içindekini bir yudumda dikti.

Adrian,

"Sotir, bana inanmıyor musun?" dedi.

Öteki dostça sordu:

"İnanmak istiyorum, ama yanılmadığına emin misin?"

"Seninle yanılmadığıma ne kadar eminsem."

"Çok güzel. Peki bu dostu benimle paylaşmak ister misin?"

"En büyük isteğim bu. Birbirini seven iki adam arasında herkesi alacak kadar yer vardır. Yalnız söyle bana, Sotir, dostluktan yana yoksun musun?"

Sotir, çenesini avucuna dayadı, adeta gülerek cevap verdi:

"Hayır, yoksun değilim, ilkin en güvenilir olan kendi dostluğum var, bir de..."

"Bir de?"

Şişeyi göstererek tamamladı:

"Bir de şu içki!"

Adrian gözlerini açtı.

"Ama bu söylediğin çok kötü! Ne demek istiyorsun?"

"Canını sıkmadan yalnızca şunu söylemek istiyorum: dostluk için yaratılmış bir adam, camekâna kapatılmış bir çiçek gibi ömür sürer.

"Demek dostluğun varlığına inanmıyorsun?"

"Öyle bir şey söylemedim; dostluğa seyrek rastlanır, ama onu inkâr etmek güneşi çamurla sıvamaya kalkmak olur; ne var ki biz dünyaya nefes aldığımız kendi ciğerlerimizle beraber olduğu gibi bel kemiğimize yapışık bir dostla birlikte gelmeyiz. Dostluğa köle olan, ancak bu efendisinin ciğerleriyle nefes alır. Sen de bana bu kölelerden biri gibi görünüyorsun, ben de öyleydim, bugün de bir özleme bağlı olarak öyleyim, çünkü er geç efendimiz bizi terk eder. Her insan yüreğinin bağlı olduğu değişmeler sonucunda bizden ayrılır, çok kere de yürekten daha güçlü olaylar, bazen de kendi hatalarımız buna yol açar. İçli insanların sevgisi ölçü bilmez; fazla sıkarken boğabilir."

Sotir kadehini ikinci defa doldurdu, tokuşturmadan içti ve Adrian'ın henüz bir yudum alınmış kadehini doldurdu. Birer sigara yaktılar. Tayfanın hareketlerinde mekanik bir hal vardı, zihni uzaklarda gibiydi. Adrian onun sözlerini can kulağıyla dinliyor ve susuyordu. Arkadaşının acı çektiğini görüyordu. Öteki, gözleri bir hayale dalmış olarak, kendi kendine konuşur gibi devam etti:

"Ama bir insanı böylesine tutkuyla seven adam, güzel olan

her şeyi aynı güçle sever, onun sevgisine hedef olabilecek dostluktan daha az dönek şeyler de vardır. Bir sanata sahip olan, kendini bu sanata verir, acısı dış dünyaya karşı onu tamamıyla kayıtsız bırakacak derecede kuvvetliyse şaheserler yaratır. Benim gibi tabiatın yaratıcı bir yetenek sahibi kılmadığı kimse de, sevgisinin kaynakları henüz tükenmiş değilse, kayıtsızlıkları içinde ebedi olan sayısız yeryüzü güzelliklerinin hayranlığına bütün kalbiyle atılabilir. Ama sevgi kaynakları tükenince, insan insana karşı en çekilmez yaratık olur ve hayatı bir taştan daha yararsız hale gelir. Ama sevgi gücü yerinde duruyorsa, evreni kucaklayabilir. İç kaynaşmamızın zincirleri kırılıp düştüğü zaman, sevgi duruyorsa, hayatımız bir yıldızınki kadar özgür olur. Ama çetin şeydir bu! Ne de olsa çetin şeydir! Biz bu tür özgürlükten yararlanmak için yaratılmış değiliz, çünkü yıldızlardan daha çapraşık bir yapımız var. Biz acı duyarız, onlarsa duymaz. Hem yalnız acı olsaydı! İnsan oğlu, hatta hayvan bile, birer toplumsal yaratıktır, o yüzden toplumu elinden almak kadar acı şey olamaz, özellikle deona çok derin köklerle bağlıysa.

"Ben toplumu umursamadım, şimdi de umursamıyorum. Yeryüzünü, yolculukları, tatlı avareliği severim. Birkaç dil öğrendim, dünyanın epey yerini dolaştım. Güney Amerika'nın pampalarında çiftçilik yaptım. Meksika'da binlerce ördek yetiştirdim. Biraz flüt çalarım. Bir gün gibi geçen yirmi yıl içinde ben yalnız bitkilerle, hayvanlarla, vahşi doğanın güzellikleriyle ve afetleriyle, tüfeğim, flütüm ve eşsiz "can sıkıntımla" söyleştim. İnsanlara da işim düşmedi değil: kendimi savunmak için. Yıpratıcı, ama sevilen bir işin verdiği zevkleri, çalışan adamın hakkı olan avare dolaşmaları tattım. Bir öküz gibi çalışırdım, sabanın üstüne bitkin yıkılıncaya kadar; ayılayım diye yüzüme su serperlerdi. Sonra ürünler avuç avuç altına çevrilip de dinlenme vakti gelince, insanlardan uzağa kaçar, samanlar içine uzanır, orada, saatlerce, bazen günün doğuşundan batışına ka-

dar, bana hayatı vermiş olan esrarlı kuvvetlere kendimi bırakırdım. Artık hayatla ilgim, kimi bir anıdan, kimi bir başkasından fışkıran ve uyuşuk, serseri dimağımın yarattığı seyrek kıvılcımlardan ibaret kalırdı. Çiftlik köpeklerinin ulumalarıyla "içeri gelin" işaretini veren alışıldık silah sesi beni gerçeğe çağırdığı zaman, bir gün mü, yoksa bir asır mı geçmiş olduğunun farkında olmazdım.

"Ama insana ait şeylerin bir sonu vardır. Birbiri ardından çok sevdiğim iki insanı kaybettim. Karım olmuş bir kadınla kardeşi. İkisini de sıtma götürdü. Artık hep yalnız ve tehlike içinde yaşayacaktım. İşte günün birinde patateslerimden ve altınlarımın uyandırdığı güvensizlik havasından usandım. Her şeyi satıp savdım. On bir yıllık çalışmamla meydana getirmiş olduğum küçük bir servetle Okyanus yolunu tuttum. Kolunda gabardini, başında güzel fötr şapkası ya da gözlerine kadar çekilmiş kasketi, pırlanta yüzüğü, markalı akik yüzükle bir milyarder gibi kurumlanan o beyefendilerden biri olmuştum. Köprüsünde kaptanın elini sıkıyor, yemek odasında İspanyolca nükteler yapıyor ve salonda saltanat içinde doğan ve bir sokağın adını ancak ana dilleriyle sormasını bilen ahmaklarla eğleniyordum. Sonra Madrid'te, Paris'te, Londra'da canım sıkılıyordu. Tam on sekiz ay, dünyanın en aşağılık sosyetesiyle, mesleği tembellik olanlarla düşüp kalktım; sonra birdenbire heyecanlarımı kumarda arama hevesine kapıldım. Oynadım ve patateslerimle on bir yılda kazanmış olduğum paranın dörtte üçünü gösteriş uğrunda kaybettim. Nihayet içim rahat etmişti. Dengemi tekrar bulmuştum.

"Yalnızca yoksullukta mutluluğu bulan insanlar vardır. Ben onlardanım. Elimde kalan parayla Meksika'nın yolunu tuttum, en tehlikeli bir bölgede küçük bir çiftlik satın aldım, orada kuluçka makineleriyle ördek yetiştirdim. Bu memlekette

on bin ördeği büyütmek için pek bol olan sudan, bir de onları kötü niyetli kurşunlardan korunmak için üç sağlam tüfekten başka bir şeye ihtiyaç yoktur. Benim tüfeğim altı tanesinin yerine geçerdi, ama onu hep hizmetimde olan öteki iki tüfeğe çevrili tutmak zorundaydım, bu da kolay iş değildi. Bunu üzücü bir deneyimle öğrendim. Dört yıl içinde, kaybettiğim servetimi yeniden elde etmiştim, ama bir gece, karakol gezmeye çıkarken karnımın ortasına bir kurşun yedim. Ertesi sabah, ördekler yerindeydi, ama kemerimdeki altınlar uçup gitmişti, ben de ağır yaralı ve yalnızdım. Umudumu kesmedim; oralarda bunlar olağandır. İyileştim. Bu sefer, adam yerine çevreme sekiz köpek aldım. Dana gibi iri ve kendi kuyruklarını yiyecek kadar yırtıcıydılar. Üç yıl işler yolunda gitti. Ben de oturduğum memleket ve köpeklerim gibi yabanileştim. Yeniden biraz para biriktirmiştim. Önümde satılmaya hazır birkaç bin ördek vardı. Bunların getireceği para azımsanacak şey değildi.

"Ama tahmin etmediğim şeyler de vardı. Ve en beklenmedik şey kasırga denen o gök afetlerinden biri şeklinde çıkageldi. Korkunç bir şey oldu bu. Çiftliğin üst katına çekilmiş, felaketi çaresizce seyrediyordum. On beş saat sonra, on iki bin ördekten elimde ancak yedi yüz kadar kalmıştı. Kasırgayı izleyen mezar sessizliği içinde, sersem sersem yüzüyorlardı. Köpeklerimden eser yoktu. En çok da buna üzülmüştüm: Bunlardan biri, benim için her şeyden daha değerliydi. Felaketlerimin hepsini unuttum, bu dostun kaybını asla unutmayacağım; çünkü, kuşkusuz, yaradılışın gizemine korkunç hatalar karışmış olmalı. Hayvan olması gereken kişiler insan kılığına bürünüyor, öte yandan insanlarda ender bulunan niteliklere sahip yaratıklar sözden yoksun birer hayvan şeklinde dünyaya geliyorlar.

"Şimdi dostum, içelim, bu Tanrısal içkiyi içelim ve... hayatı yaratarak onu içinden çıkamayacağımız kadar çapraşık hale getirene şükredelim!.. Kabahat bizlerde: Beynimiz bize anlaşıl-

mazı açıklamak için değil, sırf ağaçlara çarpmayalım diye verilmiştir."

*

Sotir içti ve şakacı bir tavır aldı. Fazla duygusal görünmek istemiyordu. Adrian pek az içiyordu; buna karşılık hesapsız sigara tüttürüyordu. Dostunun sözlerinden çok hoşlanıyordu, ama acaba o kendi kendine yetiyor mu diye merak ediyordu ve sordu:

"Demek sen dostsuz da yapabilirsin?"

"Evet, dostluk benden kaçtığı zaman! Zaten başka ne yapabiliriz ki? Diz çöküp yalvarmak mı? Yalvaran adam acınmaktan başka bir şey elde edebilir mi?"

"Ama yalnızlık insana acı gelir..."

"Elbette acı gelir. İçli insan zaten ne zaman acıdan kurtulur ki, ama asıl güzellik de buradadır."

"Acıda mı?"

"Evet, acıda!"

"Demek sen erdemlisin..."

"Hiç de değilim: Erdem, hırslı insanlarda, umutsuzluğun sığınağıdır, bense hiçbir şeyden umut kesmiş değilim...

Adrian sözünü tamamladı:

"Ya da bir çilekeş."

"Çilekeş ise hiç değilim. *Ben bir zevk adamıyım.* (Bu cümleyi üstüne basarak söylemişti); "özgürlüğün zirvesine erişebilmiş adamın zevki. Dostluğa bayılırım. Onu buldum. Sonra da kaybettim. Geri dönmesini beklerken bütün tutkumla onu düşünüyorum. Boş saatlerimde, odamda yalnızken ya da ıssız bir yolda giderken kaybedilmiş dostluğun anısı hüzünlü çerçevesi içinde karşıma çıkınca, acılarımı unutur, bütün gerçeği unutur, kollarımı uzatır ve bütün benliğimle sevilen düşe kendimi veri-

rim. O zaman yaşanmış, ama hayatın zalimliği yüzünden devam edememiş anları tekrar yaşarım. Kin beslemeyen yürekler için bu eksiksiz bir zevktir, çünkü anılar onlara bütün bayağılıklarından ayıklanmış olarak gelir. Zaten ulvi ve yüce dediğimiz şeyin ancak düşüncede, istekte var olduğunu biliyorum ve bütün ülkücüler yaşları ilerleyince aynı şeyi öğrenirler. Sen şu anda düşündüğüm insan olmayabilirsin, ama bu, beni sana içimi dökme zevkinden alıkoyamaz. Dostluk, sahip olduğunuz zaman güzelse, sizden kaçtığı zaman daha da güzeldir: Kapalı bir gökte güneşin değeri daha çok anlaşılır. Duygulu insanların dostluktan yoksunluğa haykırmadan, gözyaşı dökmeden katlandıklarını iddia etmiyorum, ama duyguların güzelliğini daha çok artıran da acı değil midir? Yolculuklar, doğuştan yolcu olan benim gözümde, bir yapı işçisi olarak şantiyeye kapandığında olanca görkemine kavuşur. Birkaç aylık bir işçilik hapsinden sonra bir kır yolunu tuttuğum zaman, yeryüzünün bütün kuşları çevremde "yaradan"ı övüyorlarmış gibi gelir bana. Fakat insan bu modern işkence yerlerinden pek kolayca yakayı sıyıramaz, işte o zaman da anılarla yetinmek gerekir. Yoksun olduğunuz şeyin arzusuyla yanmak, tatlı bir özlemin ağırlığı altında inlemek, bütün benliğini güzel bir anının kapladığını duyarak elinden aleti düşürecek kadar kendinden geçmek, işte benim "hafakan basması" dediğim budur!.. "Hafakan" hayattan gereğinden çok şey bekleyenlerin en iyi arkadaşıdır: Bize sadık kalan ve içimizi tümüyle doyuran bir o vardır... Bana öyle geliyor ki, sen de bu hoşnutsuzlardan birisin, Adrian. Yolun çetin olacak."

Adrian şiddetle karşı çıktı:

"Ama hiçbir zaman bir dosta kötülük etmeyeceğim."

"Bir dostu kaybetmek için ona kötülük etmeye hiç gerek yok. İnsan dostunu, bir sevgili gibi sevmeye devam ederken de kaybeder... Neden oldu, nasıl oldu bilmeden, birdenbire kendi-

ni yalnız bulur... İlk önce insan bunun farkına varmaz, tıpkı yanında biri varmış gibi konuşmaya devam eder, sonra, gerçek kendini belli eder ve insan inanmak istemez. Sonunda inanır ve boyun eğer. Öyle mi? Evet, öyle!

"O zaman aynı anda hem en kötü hem de en güzel yaşam başlar. En kötü, çünkü hâlâ büyük dostlukların her köşe başında peydahlandığı ve her adamın dost olabileceği sanılır. Sevgiyle sıkışan eller, gülümseyen yüzler görülür, istasyonda öpüşenler olur ve insan düşünür: 'Bunlar dost! Ya ben? Ben de bir dostum!' Sen de elini candan sıkan ve sana biraz şefkatli sözler söyleyen ilk yabancıya kendini verirsin. Ona içini açarsın, neredeyse gözlerin yaşarır; ve seni yalnızca o pazar beraberce bir bilardo partisi yapmak için aramış olan zavallı adam, çıldırdın mı, diye yüzüne bakar? O sana işlerinden, sevgilisinden, son maçtan söz etmek isterken, sen ona kendi yüreğinden, üzerine düşmediği halde bir de onun yüreğinden söz edersin. İşte kaçık diye buna derler!

"Böylece yüz kere kırlangıcı görüp bahar geldi sanırsın ve tutkunun gülünçlüğünü anlarsın! Ama bilinçsiz duyguların acı kıvranmalarından sonra erişilen huzur, rahatlamış bir yüreğin, başka bir yüreğin tesellisi gelir. En büyük matemler insanın karalar bağladığı matemler olmadığı gibi, en öldürücü acılar da ilk anda duyulanlar değildir. Sükûnet içinde yine acı çekersin, ama bu acının gizlenmesi gerekenlerden olduğunu bilirsin, çünkü insanlar ancak kendilerinin de anlayabildikleri felaketlere ilgi gösterir ve yardım ederler. Efendiden bir tüccara bir dostunu kaybettiğinden söz etmeye kalkarsan, sana bir dostuna yüz frank ödünç verip de geri alamayışından beri artık dostluğa inanmadığı cevabını verebilir. Ve dünya tüccarlarla doludur. Oysa sen, ardından ağladığın sevginin para ile hiçbir ilişiği olmadığını bilirsin. Bunun olsa olsa, bütün paranı hemen çıkarıp vermekle ilgisi olabilir. Böylece insanları birbirinden ayıran

uçurumu öğrenir ve anlaşılmamış acının doruklarına çıkarsın. Ama orada uzun boylu kalamazsın! Uğradığı kayıplara ve bir daha oyuna dönmemek için verdiği kesin sözlere rağmen, gene kumar masasına oturan ve kudurmuşçasına oynayan azgın kumarbaz gibi sen de çıktığın yüksekliklerden inerek yeniden talihini denersin. Onun gibi sana da, sükûnet ve ölçüyü unuttıran ufak tefek başarılar cesaret verir, esaslı oynar ve ustaca kaybedersin!.. Çünkü her şeyde olduğu gibi, dostlukta da aşağılık takım vardır: İstasyonlardaki öpüşmelerin, sevgiyle el sıkışmaların ve sevimli gülümsemelerin, yalancı elmaslar gibi herkesin harcı olan ucuz gösterişlerin dostluğu.

Nice kez, okunmuş suyu malaga şarabı ve herkesin dostunu gerçek bir dost sanırsın! Her seferinde de dostluğun, yüreği ve beyni bir geceliğine ya da bir gezinti sırasında ziyaret edip kaçan ve bütün çağrışma sağır kalan ilham gibi bir şey olduğu inancıyla tek başına kalırsın. Ancak birçok düşüşten, birçok ayılmadan sonra, sallana sallana doğru yolu bulursun. Ama bu dönemece dikkat! Boyun eğerken lanet okunmamalı: İnsan kör olunca ışığa lanet etmez, onun anısıyla yaşar. Yüreğinin belki peydahlandığı günden beri tohumunu gizlediği dostluk, kaybolan dosta kin bağlayanlardan değildir, çünkü o ruh, cömertliğinin özüdür, tıpkı oğlu kendisini dövüp sokağa attıktan sonra da onu sevmeye devam eden anaların sevgisi gibi.

"Dünyayı dolaştığın halde seninkine benzer bir ruh bulamayabilirsin. Bu, rastlantının sana hizmette bulunmak istemediğinden başka bir şeyi kanıtlamaz: İnsan yüreğini, bir kadına verdiği kadar kolaylıkla bir erkeğe vermez. Yenir cinsten olan her yemeği yediğimiz gibi, her güzeli de sevebiliriz, ama bir dosta tapmak için, onun yüce özgeciliği taşıması gerekir; tıpkı güneşin, açılmak için şafağı bekleyen bazı çiçeklere yaptığı gibi.

"Eğer hayatının mutlu bir kavşağında özlediğin dostluğa

kavuşursan, artık onun varlığından bir daha kuşku duymamalı ve onu kaybettiğin zaman sızlanmamalısın. Bu dostluğu kaybettikten sonra da, ardında bıraktığı ışıklı izle yaşarsın, bu iz doğayı güzelleştirir ve senin yalnızlığını umutla doldurur, tıpkı terk edilmiş genç kızın kendisini mahvetmiş olan aşkın meyvesini karnında taşımanın umuduyla yaşaması gibi. Nereye ayağını bassan, onun geçişinin izlerine rastlarsın! Her yerde düşüncen ona yönelir, çünkü onun aşkı olmadıkça evrenin bütün güzellikleri soğuk kalır. Güzel gün, korularda ve kırlarda bitip tükenmeyen yalnız dolaşmalar, duygularımızı dölleyen büyük sevda olmadıkça nedir ki? Boş ve üzücü şeyler! Kara sevdalıların intiharı mayısta, ekim ayından daha sık olur, çünkü doğanın dirilişi karanlık düşüncelerinin kara ufuklarıyla bağdaşamaz.

"Aşkın beslediği büyü bizim içimizdedir. Dışımızda ise; büyük kayıtsızlık bulunur."

varlık / anlatı

Bu kitapta Panait Istrati'nin birbirinden güzel beş uzun öyküsü yer alıyor.

Hep aynı Akdeniz havası, hep o bildiğiniz sıcak kanlı, yaşamaya susamış insanlar... İçlerinde iyileri de, kötüleri de var, ama hepsi insan... Hiçbiri bizim dünyamızın dışında, düş ülkelerinde yaşamıyor.

Panait Istrati'yi sevmiş olanların, bu kitapta ona olan sevgilerinin artması için çok şey bulacaklarına inanıyoruz.

varlık yayınları

ISBN 975-434-188-5